

**ГОДИШЕН ДОКЛАД НА ОМБУДСМАНА КАТО НАЦИОНАЛЕН
ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ЗА 2018 г.**

СЪДЪРЖАНИЕ

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ	2
ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ ЗА НАЦИОНАЛНИЯ ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ	3
1. Факултативен протокол към Конвенцията против изтезанията (ФПКПИ).....	3
2. Закон за омбудсмана (ЗО).....	3
3. Конституция на Република България	5
4. Административнопроцесуален кодекс	5
5. Закон за съдебната власт	5
МЕСТА ЗА ЗАДЪРЖАНЕ	6
1. Употреба на оръжие и помощни средства	7
2. Нерешен проблем с пренаселеност, неработещ механизъм по чл. 46, ал. 2 от ЗИНЗС и липса на нормативно определени стандарти за дневна светлина	9
3. Нарушаване на правото на защита на лишените от свобода от страна на оперативни работници на Министерство на вътрешните работи в затворите	12
4. Някои конституционни права, свързани с изтърпяване на наказанието от лишените от свобода.....	16
5. Медицинско обслужване в местата за лишаване от свобода	30
ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА, ТЪРСЕЩИ ЗАКРИЛА	36
1. Места за временно настаняване на чужденци към Министерството на вътрешните работи	36
2. Помещения от затворен тип към Държавна агенция за бежанците – кв. „Бусманци“, гр. София, с. Пъстрогор и гр. Харманли.....	38
ЗАЩИТА НА ЛИЦА С ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ.....	41
1. Финансиране и човешки ресурси.....	41
2. Местоположение и материална база.....	42
3. Здравни грижи. Закрила и сигурност на пациента	43
4. Приемственост на грижата и деинституционализация на психиатричната помощ	44
5. Информационни кампании	45
СОЦИАЛНИ ИНСТИТУЦИИ ЗА ДЕЦА И ВЪЗРАСТНИ	47
1. Социални институции за деца	48
2. Социални институции за възрастни	49

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

- АСП – Агенция за социално подпомагане
ГДИН – Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“
ДСП – Дирекция „Социално подпомагане“
ДАБ – Държавна агенция за бежанците
ДДЛРГ – Дом за деца, лишени от родителска грижа
ДМСГД – Дом за медико-социални грижи за деца
ДФФЗД – Държавно предприятие „Фонд затворно дело“
ДПБ – Държавна психиатрична болница
ЕСПЧ – Европейски съд по правата на човека
ЗИНЗС – Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража
ЗО – Закон за омбудсмана
ЗОЗТ – Затворническо общежитие от закрит тип
ЗООТ – Затворническо общежитие от открит тип
ЗСП – Закон за социално подпомагане
КПИ – Комитет за предотвратяване на изтезанията
КСУ – Комплекс за социални услуги
Л. св. – лишени от свобода
МВР – Министерство на вътрешните работи
МЗ – Министерство на здравеопазването
МЛС – Места за лишаване от свобода
МП – Министерство на правосъдието
МС – Министерски съвет
МЦ – Медицински център
НЗОК – Национална здравноосигурителна каса
НПМ – Национален превантивен механизъм
ППЗИНЗС – Правилник за прилагане на Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража
РЗИ – Регионална здравна инспекция
РПЦ – Регистрационно-приемателен център
РС – Районен съд
РЦ – Регистрационен център
РУП – Районно управление „Полиция“
СБАЛЛС – Специализирана болница за активно лечение на лишени от свобода
СДВНЧ – Специализиран дом за временно настаняване на чужденци
СДВР – Социални дейности и възпитателна работа (затвори)
ТЦ – Транзитен център
УПО – Условно предсрочно освобождаване
ФПКПИ – Факултативен протокол към Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание
ЦНСТ – Център за настаняване от семеен тип
ЦНСТДМУ – Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания
ЦПЗ – Център за психично здраве

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ ЗА НАЦИОНАЛНИЯ ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ

1. Факултативен протокол към Конвенцията против изтезанията (ФПКПИ)

Факултативният протокол към Конвенцията против изтезанията е първият международен договор, който създава двойна система – международна и национална за предотвратяване на изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне. На международно ниво ФПКПИ създава Подкомитет за предотвратяване на изтезанията (Подкомитета), а на национално ниво протоколът изисква от държавата да създаде Национален превантивен механизъм (НПМ).

ФПКПИ установява три основни функции на Подкомитета. Първо, да посещава места, където лицата са или биха могли да бъдат задържани. Второ, да подпомага и консултира националните превантивни механизми и да отправя препоръки към държавите с оглед на засилване на капацитета и мандата на НПМ. И трето, да си сътрудничи със съответните органи на ООН, както и с международните, регионалните и националните институции или организации, които работят в областта на защита на всички лица, лишени от свобода.

Член 3 от ФПКПИ изисква държавите членки да „създадат, определят или поддържат на национално ниво един или няколко органи за предотвратяване на изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание“. Този или тези национални органи представляват НПМ.

Всяка държава, подписала ФПКПИ, трябва по свой собствен начин да определи своя НПМ. Някои държави са определили вече съществуващи органи да осъществяват мандата на НПМ, а в други държави са създадени нови органи, които да поемат тази роля.

За да функционира НПМ като независим орган, чл. 18 от ФПКПИ установява задължение за държавите да осигурят функционална и финансова независимост на превантивния механизъм, с което се гарантира, че НПМ може да функционира свободен от всякаква намеса от страна на държавата. Член 18 съдържа специфична препратка към Принципите, отнасящи се до статута и функционирането на националните институции за промотиране и защита на правата на човека („Парижки принципи“).

2. Закон за омбудсмана (ЗО)

Функцията на НПМ беше делегирана на омбудсмана на Република България с изменения и допълнения на Закона за омбудсмана, обнародвани в „Държавен вестник“, бр. 29 от 10 април 2012 г.

В закона беше създадена нова глава, в която са отразени изискванията на ФПКПИ:

„а“ Национален превантивен механизъм (нова – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.)

Чл. 28а. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) (1) Правомощията на омбудсмана като Национален превантивен механизъм се отнасят за местата, където се намират лица, лишени от свобода, или където са задържани или настанени лица

вследствие на акт или със съгласието на държавен орган, които места те не могат да напуснат по собствена воля, с цел защитата на такива лица от изтезание и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

(2) Омбудсманът има право:

1. на достъп без предизвестие по всяко време до всички места за задържане по ал. 1 и до техните съоръжения и обекти;

2. на достъп до цялата информация за броя на лицата, лишени от свобода, в местата за задържане по ал. 1, както и за броя на тези места и тяхното местонахождение;

3. да избира местата по ал. 1, които желае да посети, и лицата, с които желае да разговаря;

4. да провежда лични разговори без свидетели с лицата, лишени от свобода, лично или чрез преводач, ако е необходимо, както и с всяко друго лице, което според омбудсмана като Национален превантивен механизъм може да предостави съответната информация;

5. на достъп до цялата информация, отнасяща се до отнасянето с лицата по ал. 1 и до условията в местата за задържане;

6. да изисква информация от служителите на посещаваното място за задържане, с които да се провеждат беседи, както и да провежда лична беседа с всяко друго лице, което се намира на територията на проверявания обект;

7. да организира извършването на медицински прегледи на лицата с тяхно съгласие.

(3) Служителите и длъжностните лица в местата по ал. 1 са длъжни да оказват съдействие и да предоставят необходимата информация на омбудсмана.

Чл. 28б. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) (1) Орган или длъжностно лице не може да нарежда, прилага, разрешава или допуска каквато и да е санкция по отношение на лице или организация за това, че са съобшили на омбудсмана като Национален превантивен механизъм информация, била тя вярна, или не, и нито едно такова лице или организация не могат да претърпят вреда заради това.

(2) Поверителна информация, събрана от омбудсмана като Национален превантивен

механизъм, не може да бъде разгласявана. Лични данни могат да бъдат публикувани само след като лицето, за което се отнасят, е изразило изрично съгласие.

Чл. 28в. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) Омбудсманът като Национален превантивен механизъм може със заповед да делегира изцяло или частично правомощията си по чл. 28 а на служители от неговата администрация.

Чл. 28г. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) (1) След всяко посещение омбудсманът изготвя доклад, който може да съдържа препоръки и предложения с цел подобряване на условията в местата по чл. 28а, отношението към лицата, настанени там, както и с цел предотвратяване на изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

(2) Докладът се предоставя на съответния компетентен орган, който в едномесечен срок е длъжен да уведоми омбудсмана за предприетите действия по изпълнение на препоръките.

(3) Омбудсманът публикува и ежегодни доклади, свързани с дейността му като Национален превантивен механизъм, при спазване на изискването на чл. 28б, ал. 2.

Чл. 28д. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) Омбудсманът като Национален превантивен механизъм осъществява сътрудничество със съответните органи и механизми на Организацията на обединените нации, сдружения на граждани, както и с международни, регионални и национални организации, чийто предмет на

дейност включва осигуряване защита на лица от изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

3. Конституция на Република България

Чл. 150. (1) Конституционният съд действа по инициатива най-малко на една пета от народните представители, президента, Министерския съвет, Върховния касационен съд, Върховния административен съд и главния прокурор. Спорове за компетентност по т. 3 на ал. 1 от предходния член могат да се повдигат и от общинските съвети.

(2) Когато установят несъответствие между закона и Конституцията, Върховният касационен съд или Върховният административен съд спират производството по делото и внасят въпроса в Конституционния съд.

(3) (Нова - ДВ, бр. 27 от 2006 г.) Омбудсманът може да сезира Конституционния съд с искане за установяване на противоконституционност на закон, с който се нарушават права и свободи на гражданите.

(4) (Нова - ДВ, бр. 100 от 2015 г.) Висшият адвокатски съвет може да сезира Конституционния съд с искане за установяване на противоконституционност на закон, с който се нарушават права и свободи на гражданите.

4. Административнопроцесуален кодекс

Чл. 100. В случаите по чл. 99, т. 1¹ възобновяването на административното производство се извършва по инициатива на административния орган или по предложение на съответния прокурор или на омбудсмана, а в случаите по чл. 99, т. 2 - 7 - и по искане на страна в производството.

5. Закон за съдебната власт

Чл. 125. Искане за приемане на тълкувателно решение или тълкувателно постановление могат да правят председателят на Върховния касационен съд, председателят на Върховния административен съд, главният прокурор, министърът на правосъдието, омбудсманът или председателят на Висшия адвокатски съвет.

---

¹ Чл. 99. Влязъл в сила индивидуален или общ административен акт, който не е бил оспорен пред съда, може да бъде отменен или изменен от непосредствено по-горестоящия административен орган, а ако актът не е подлежал на оспорване по административен ред - от органа, който го е издал, когато:
1. съществено е нарушено някое от изискванията за законосъобразността му;

МЕСТА ЗА ЗАДЪРЖАНЕ

НПМ отчита много добър напредък в подобряване на битовите условия на лишените от свобода в местата за задържане разположени в Южна България. Отново съществена роля изигра прилагането на Норвежкия финансов механизъм и следва да се отбележи добрия професионализъм на служителите на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ (ГДИН) при изпълнение на тези задачи. Във всички затвори в Южна България (изключение е гр. София) се извършиха ремонтни дейности. В гр. Сливен и гр. Стара Загора се изграждат нови арести и преместването им от старата база ще се осъществи през 2019 г. Видът и обемът на строителните дейности доведоха до временна пренаселеност, която не би могла да бъде избегната въпреки съществуващия правен механизъм, поради липса на свободен капацитет в местата от закрит тип.

Едновременно с това се отбелязва минимален напредък по проблемите, отразени в Годишния ни доклад на омбудсмана като НПМ от 2017 г.²

През 2017 г. констатациите ни бяха следните:

- Необходимо е партньорство между Министерски съвет и представители на синдикатите в Министерствата на отбраната, вътрешните работи и правосъдието.
- Заповедта на министъра на правосъдието относно първоначалното разпределение на лишените от свобода и разрешените вещи да бъде част от Правилника за прилагане на закона за изпълнение на наказанията.
- Нерешен е проблемът с пренаселеността.
- Компенсаторният модел за избягване на пренаселеност е неефективен.
- Системно не се изпълнява чл. 46, ал. 2 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража.
- Липсват нормативно определени минимални стандарти за дневна светлина.
- Наличие на преградно свиждане като правило.
- Нарушаване тайната на кореспонденцията.
- Ненужна конституционна забрана, ограничаваща изборителното право на лишените от свобода.
- Преместване в друг затвор, като нерегламентирана санкция при контакт с медии.

² Информацията, изложена в Годишния доклад на омбудсмана като Национален превантивен механизъм за 2018 г., се базира на докладите от проверки, публично достъпни на интернет страницата на омбудсмана на Република България.

- Липса на достатъчно социални работници и бюджетно финансиране на смислени дейности.
- Неизплащане на трудово възнаграждение в пълен размер.
- Нарушено право на обществено осигуряване.
- Нарушено право на образование, по отношение на висшето образование.
- Монополни цени в лавките.
- Нереформирана здравна система в затворите.
- Изтезание под формата на обиск и претърсване през нощта.
- Липса на адекватна съдебна защита при налагане на дисциплинарни наказания.
- Неправомерна употреба на белезници в арестите в град София, както и при откриване на постове в лечебни заведения.
- Възможност за използване на автоматично оръжие на територията на затворите, дори когато се намират в населено място.
- Нарушаване правото на защита на лишените от свобода от страна на оперативни работници на Министерство на вътрешните работи в затворите.

От тях са частично изпълнени две, свързани с употреба на помощни средства и оръжие.

Като отчитаме добър диалог с министъра на правосъдието, отбелязваме и липса на каквато и да е било официална позиция по препоръките на НППМ за 2018 година.

В случаите, когато препоръките на НППМ са приети, обикновено за това се получава информация от средствата за масово осведомяване. Не са ни известни аргументите по евентуалното неприемане на останалите констатации или принципното им приемане и евентуални текущите действия. Това обстоятелство насочи дейността на НППМ по проверки с тематична насоченост и с констатации, валидни за цялата система. Целта на проверките е развитие на аргументите по поставените проблеми през 2017 г., предизвикване на по-широка обществена дискусия и евентуално подобряване на законодателството.

Основни теми бяха употребата на помощни средства и оръжие, и административни законодателни и съдебни мерки по спазване на конституционните права на лишените от свобода.

1. Употреба на оръжие и помощни средства

На 6 август 2018 г. омбудсманът на Република България направи публично изявление, в което поиска от министъра на правосъдието да предприеме незабавни, ефективни административни мерки по преустановяване на изтезанията или на жестоко, нечовешко и унижително отнасяне или наказание в лечебни заведения, при конвой и извеждане на лица от спални помещения за престой на открито и при посещения във

вътрешни и външни лечебни заведения. Това е основен акцент от препоръките в доклада на Националния превантивен механизъм (НПМ), (б.р. специализираната дирекция към институцията, която осъществява наблюдение в местата за задържане и лишаване от свобода) към омбудсмана след проверки в арестите на бул. „Г.М. Димитров“ и ул. „М-р Г. Векилски“, както и в Софийския затвор, съгласно заповед омбудсмана от 18.06.2018 г. в периода 19.06 – 22.06.2018 г.

В доклада категорично се посочва, че е **констатирано системно нарушаване на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко и унижително отнасяне или наказание**, която в чл. 2 постановява, че „никакви изключителни обстоятелства, от какъвто и да е характер, било то състояние на война, или заплахата от война, вътрешна политическа нестабилност, или каквото и да е друго извънредно положение, не могат да служат като оправдание за изтезание“.

НПМ е категоричен, че инструкциите, издавани от началниците в местата за лишаване от свобода, с които се регламентира употребата на сила и помощни средства (белезници, пранги и т.н.) при „вътрешен“ и „външен“ конвой са в противоречие с чл. 114 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС). В ал. 1 се указва, че употребата им се допуска само в изчерпателно изброени крайни случаи, като например, освобождаване на заложици или за прекратяване на буйство или друг вид агресивно поведение.

В доклада до министъра на правосъдието и до началника на затвора в гр. София изрично се посочва, че въпреки че в две поредни години (2016 г. и 2017 г.) НПМ настоява в своите препоръки да се прекрати всяка необоснована употреба на помощни средства, която се разглежда като подлагане на изтезания, на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне, **няма предприети действия.**

Ежедневно в двата ареста, само при извеждане на разходка, се поставят белезници. на над 300 души В едногодишния период от предходната препоръка на НПМ, случаите на подобно унижително отнасяне надвишават 100 000 случая.

Препоръки от доклада:

1. Да се допълни заповед ЧР-05-11/30.05.2015 г. на министъра на правосъдието, като се предвиди поне веднъж месечно време, зачитано като работно, през което надзорният състав да бъде обучаван в техники за овладяване на агресивни задържани лица.

2. Да се предприемат ефективни административни мерки съобразно чл. 2 от Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне и наказание по преустановяване на изтезанията в лечебни заведения, конвой и извеждане на лица от спални помещения в арестите на бул. „Г. М. Димитров“ и ул. „М-р Векилски“, включително чрез въвеждане на изрично указание в инструкциите, съобразно чл. 10, т. 2 от Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне и наказание.

3. Да се коригира допуснатата грешка в инструкцията в затвора в гр. София относно ползването на реактивни патрони 30 мм.

4. Да се приведат двете инструкции за конвой и за лечебни заведения на затвора в гр. София в съответствие с чл. 114 от ЗИНЗС; чл. 51 от Кодекса за професионална етика на лекарите в България и чл. 321 от ППЗИНС.

Осъществени действия от страна на Министерството на правосъдието:

1. В проведените разговори служителите от двата синдиката в Министерството на правосъдието изразиха готовност да съдействат, включително със свои членове като обучаващи и притежаващи необходимата подготовка, стига такава възможност да бъде създадена. Министърът на правосъдието, въпреки недостига на служители от надзорния състав, също пое ангажимент да проучи възможностите и да измени въпросната заповед. Нямаме данни по реализацията.

2. Бе издадена заповед на заместник-министъра на правосъдието, с която се създаде работна група. Тя разработи проект на Инструкция за организацията за организацията и реда за осъществяване на конвойната дейност от служителите на ГДИН. За целта бе изменен и чл. 250а, ал. 2 от ЗИНЗС, за да се създаде правна възможност този акт да е нормативен и издаден от министъра на правосъдието. Инструкцията е предоставена за обществено обсъждане и след приключването му ще бъде издадена. Служител на омбудсмана бе включен в работната група по подготовката на проекта, поради което НПОМ няма забележки по приемането на този акт.

3. Премахнати са животозастрашаващи боеприпаси на външни постове (кули).

4. Ползването на белезници при така наречения „вътрешен конвой“ в двата ареста в гр. София бе преустановено чак през ноември 2018 г. след допълнителен натиск от служител на НПОМ в ГДИН, изразени декларирани необходима допълнителна специализирана проверка лично от омбудсмана с евентуални предложения за търсене на дисциплинарна отговорност и ново публично изявление.

2. Нерешен проблем с пренаселеност, неработещ механизъм по чл. 46, ал. 2 от ЗИНЗС и липса на нормативно определени стандарти за дневна светлина

При посещението в градовете Пазарджик и Пловдив бяха констатирани конкретни проблеми, които са отбелязани в доклада от проверката. Основни проблемите са свързани с: 1. В корпуса на затвора в гр. Пазарджик, независимо от деклариран капацитет в размер на 335 места, към 26.09.2018 г. са настанени 258 лица. Поради извършвания ремонт на места се установява 2.2 кв. м. разполагаема жилищна площ на едно лице, тоест на половина от изискуемата от закона.

В корпуса на затвора в гр. Пловдив, при капацитет 358 места, към 26.09.2018 г. са настанени 414 лица.

В затвора в гр. Стара Загора, при капацитет на корпуса 406 места, към 26.09.2018 г. са настанени 386 лица. Общежитието от закрит тип към него (ЗООТ) „Черна гора“ при капацитет 120 места са настанени 52 лица, но също се извършват ремонтни дейности, при които вероятно ще се усвои свободният капацитет на корпуса.

В затвора в гр. Бобов дол, при капацитет на корпуса в размер на 549 места, към 26.09.2018 г. са настанени 311 лица. Поради осъществявани ремонтни дейности се установяват настанени 21 лица в помещение за 12 лица, тоест отново разполагащи с близо половината от изискуемата от закона жилищна площ.

В корпуса на затвора в гр. Бургас, при капацитет 300 места, към 26.09.2018 г. са настанени 211. В общежитието от закрит тип в Дебелт, при капацитет 294 места, към същата дата са настанени 260 лица.

В гр. София, при капацитет на корпуса на затвора 670 места, към 26.09.2018 г. са настанени 731 лица. В общежитието от закрит тип, към тази дата, при капацитет 403 места са настанени 341 лица.

Видимо е, че в местата за лишаване от свобода от закрит тип липсва свободен капацитет, поради извършвани ремонтни дейности и правните възможности по чл. 62, ал. 1, т. 5 от ЗИНЗС са неприложими на този етап.

На 29 ноември 2018 г. омбудсманът на Република България направи второ публично изявление във връзка с НПМ, както следва:

„След сигнал до омбудсмана Мая Манолова от бившата кметица на столичния район „Младост“ Десислава Иванчева и нейната заместничка Биляна Петрова беше извършена четвърта поредна проверка в столичния специализиран арест от екип на Националния превантивен механизъм (б.р. дирекция към институцията на омбудсмана, която наблюдава местата за лишаване от свобода).

Проверката установи, че жалбата на задържаните лица за лоши санитарно-битови условия, качеството на извършения ремонт в спалното помещение, както и липсата на достатъчно естествена светлина и свеж въздух, е основателна.

Екипът на НПМ на място установи влажни стени и мокри петна в следствие на течове от канализационната система на горния етаж, олющена и падаща мазилка, липсата на достатъчно количество дневна светлина и свеж въздух.

В писмо до министъра на правосъдието омбудсманът отбеляза, че достъпът до светлина е допълнително ограничен с поставените на прозорците непрозрачни армирани стъкла и препоръчва да бъде извършен повторен ремонт на спалното помещение и преградата, отделяща тоалетната да бъде изградена изцяло.

С оглед на изискуемия минимум от 4 кв. м., омбудсманът препоръчва капацитетът на стаята да бъде намален на 3 лица и едно от леглата да бъде премахнато. Също така да бъде предоставена възможност за достъп до свеж въздух и естествена светлина в спалните помещения.

На базата на извършените констатации омбудсманът отправи повторна препоръка до министъра на правосъдието, на основание чл. 46 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража за закриване или преместване на Затвора – гр. София“.

В отговор на 04.12.2018 г. беше планирана среща между главния прокурор, министъра на правосъдието, министъра на вътрешните работи, председателя на Върховния касационен съд и омбудсмана за условията в арестите. За съжаление срещата бе отложена и впоследствие не бе насрочена дата за нова среща.

В Конвенцията против изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание в чл. 2 се изисква всяка държава – страна по конвенцията да предприема ефективни законодателни, административни, съдебни и други мерки за предотвратяване на изтезания на всяка територия под нейна юрисдикция.

Никакви изключителни обстоятелства от какъвто и да е характер, било то състояние на война или заплаха от война, вътрешна политическа нестабилност или каквото и да е друго извънредно положение, не могат да служат като оправдание за изтезания. Липсата на финансови средства не може да послужи като оправдание за нарушаване на изискванията на Конвенцията.

Ето защо и препоръката по чл. 46 от ЗИНЗС би следвало да се внесе в едномесечен срок в Министерския съвет от министъра на правосъдието. В тримесечен срок Министерският съвет обявява взетите мерки за решаването на проблемите. Използваният термин в доклада от 2017 г. за системно неизпълнение на чл. 46 от ЗИНЗС е твърде мек. **Този текст изобщо не е работил от датата на неговото приемане до днес, независимо от десетките направени препоръки по него.**

Конкретно за затвора в гр. София препоръката не нова и ще се поддържа поради следните обстоятелства:

Отчита се намерението на Министерството на правосъдието и ГДИН за изграждане на нов корпус за затвор в кв. „Кремиковци“ с капацитет 400 места. Срокът по Норвежкия финансов механизъм Дейност 1: Изграждане на пилотен затвор свързан с център за обучение на персонала и изграждане на преходно отделение (Half way house) е м. 65 за приемане на обекта и въвеждане в експлоатация, тоест над 5 години. Българската страна ще участва с до 15 % от себестойността по този проект.

Твърдението по проекта, че с изграждане на новото затворническо съоръжение ще се намали затворническата популация в затвора гр. София и ще се създадат условия, които отговарят на европейските стандарти, препоръки и добри практики е невярно. В момента съществуващият капацитет на ЗО „Кремиковци“ е 403 места. Материалната база е един корпус и много едноетажни бараки. Новият корпус ще замени съществуващите бараки и увеличението на капацитета ще е несъществено. Корпусът на затвора в гр. София е натоварен традиционно над капацитета си, който е невярно представен за 670 места.

В доклада си от посещението си през 2016 г. НПМ отбелязва констатация No 65 на КПИ от 2014 г., според която „При официален капацитет от 676 души, отделението от затворен тип в Софийския затвор помещаваше 885 затворници по времето на посещението през 2014 г., в това число 21 затворници, излежаващи доживотни присъди и 181 чуждестранни затворници“. (...) в своя доклад КПИ отбелязва своето безпокойство от факта, че материалните условия, установени през 2014 г. в много отношения са подобни на (и понякога дори по-лоши от) тези, наблюдавани по време на предишното посещение в заведението през 2008 г. Като цяло, целият затвор беше силно пренаселен“.

В отговора си през 2015 г. българските власти посочват капацитет до 2015 г. на затвора 745 и след новото замерване 951 л. св. Към 10.07.2016 г. в корпуса на затвора са настанени общо 739 л. св., от които: 30 обвиняеми; 148 подсъдими; 561 осъдени; доживотни – 22 л. св.

НПМ споделя загрижеността на КПИ във връзка с последното си посещение и ако не се касае за техническа грешка, желае да получи методиката и разбивка на така направените корекции в замерванията и повишаване капацитета на корпуса на затвора в гр. София.“

Независимо че няма отговор, очевидно се касае за грешка и капацитетът и към днешна дата се отчита за 670 лица. Без значение реален или не е този капацитет, то този затвор, поради малките си прозорци, и обстоятелството, че е паметник на културата, не би могъл да обезпечи необходимото количество дневна светлина.

Съществуват и извънбюджетни възможности. Пазарната цена на земята на този затвор в гр. София е по-висока от необходимите разходи за изграждане на нов затвор за

над 1 500 задържани лица, включително оборудването му с необходимата техника. Ако Държавно предприятие „Фонд затворно дело“ (ДПФЗД) не би могло да осъществи тази дейност, чрез включване в капитала му на тази земя и впоследствие връщане на необходимите заемни средства чрез продажбата и по реда на Закона за държавната собственост, то са известни възможностите за публично-частно партньорство по Закона за концесиите, за да не се ползват бюджетни средства.

Изчакване и разчитане единствено и само на международно партньорство за финансиране не решава и не може да реши проблемите с материалната база в местата за лишаване от свобода за дълъг период от време.

Остава тревожно състоянието на материалната база например на затвора в гр. Белене и всички арести в страната (с изключение на тези в градовете Шумен и Пловдив).

В заключение, според НПИ в конкретния случай изглежда, че в близките 5 години Министерството на правосъдието и съответно ГДИН няма да имат решение на този проблем за гр. София, защото е налице липса на финансово обезпечаване и визия за цялата система поради недостиг на капиталови разходи. Нищо не се прави в продължение на години, за да се постави проблемът пред Министерския съвет и да се потърсят разумни решения в недалечно бъдеще, като се използва механизмът по чл. 46 от ЗИНЗС.

3. Нарушаване на правото на защита на лишените от свобода от страна на оперативни работници на Министерство на вътрешните работи в затворите

В доклада от проверката в затвора в градовете Пазарджик и Пловдив НПИМ отбеляза:

Според Заповед № Д-390 от 01.09.2017 г. на началника на затвора в гр. Пазарджик лишен от свобода е наказан поради отказ да отиде при оперативен работник в затвора. Не съществува правно основание за работа на оперативни работници в местата за лишаване от свобода. Техните разпореждания са несъотносими към администрацията на затвора, а още по-малко търсенето на дисциплинарна отговорност към лишен от свобода. Редът за призоваване е указан в чл. 69, ал. 2 и ал. 3 от Закона за Министерството на вътрешните работи (МВР), а по преписката няма данни за неговото спазване. Отказът на лишения от свобода да се яви пред оперативен работник от МВР е правилен и законосъобразен.

Бе установено неправилно действие на полицейски служители в затвора в гр. София, довело до неправилно преместване на лишен от свобода от затвора в гр. София в затвора в гр. Пазарджик.

Процедурата по преместването започва с писмо на Главна дирекция „Национална полиция“ с техен рег. № 328600-32442 от 02.05.2018 г., заведено в ГДИН с вх. № 6141 от 04.05.2018 г. Твърди се, че се осъществява търговия с цигари чрез други лишени от свобода. Установено е, че на 27.04.2018 г. са иззети сакове с множество кутии цигари, които е трябвало да се изнесат извън затвора. Впоследствие е уточнено, че цигарите са над 500 кутии. Осъществявано е и безплатно разпространение на наркотици сред наркозависими лишени от свобода с цел организиране на протести, за които в последствие да бъдат уведомени журналисти. Оценката е, че „многкратно е оказвал негативно влияние върху другите лишени от свобода, с което се създават условия, застрашаващи сигурността и вътрешния ред в затвора в София“. Лишеният от свобода няма установени дисциплинарни нарушения, съответно наказания от

администрацията на затвора в гр. София. В случая, вместо да се проверят оперативни данни за търговия с наркотици и да се установят евентуални нарушители, заподозреният е преместен и вероятно оперативната разработка е прекратена. Това дава на НППМ основание да оцени тази оперативна работа не само като лоша, но и като порочна, тъй като данните са явно неоснователни, а преместването е отменено от съда.

Констатацията за неефективна работа е породена и от съществуващите данни относно бягство от затвора в гр. София, свързано с употреба на внесено огнестрелно оръжие в затвора в гр. София, въпреки че социалният работник е давал информация, че това се е случило. За жалост, констатацията за неефективна работа се споделя и от някои от ръководителите на местни полицейски управления, които предлагат тези оперативни работници да бъдат на тяхно подчинение.

При посещението си в затвора и в Областните дирекции на МВР в градовете Ловеч и Плевен през 2017 г. НППМ отбелязва: „Основания за реалност на опасенията се намират в оперативна работа, осъществявана от полицейски служители в местата за лишаване от свобода, които имат безпрепятствен достъп, включително кабинети и възможност за провеждане на беседи с лишените от свобода. Била е издадена инструкция по чл. 79, ал. 2 от Правилника за прилагане за Министерството на вътрешните работи (изм. ДВ. бр.5 от 19 Януари 2010г.), по силата на която „редът за взаимодействие между ГДКП и Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ при Министерство на правосъдието за оперативното обслужване на местата за лишаване от свобода се определя с инструкция, издадена от министъра на вътрешните работи и министъра на правосъдието съгласувано с главния прокурор на Република България.“ (вх. № 11399/13.07.2010 г. на ГДИН).

По силата на тази инструкция, оперативните работници имат достъп до затвора през работно време, а със съгласието на ръководителя на съответното място за лишаване от свобода „и в друго време на денонощието“. За целта им се издават специални пропуски от ГДИН, по ред, определен от министъра на правосъдието.

НППМ установява, че тази дейност не е извършвана под контрола на администрацията в местата за лишаване от свобода.

По този въпрос има и неизпълнена препоръка на Комитета за предотвратяване на изтезанията (КПИ).

Независимо от добрите намерения за осъществяване на защита на обществен интерес, свързан с предотвратяване, пресичане и разкриване на престъпления, недопускане на терористични актове и др., няма правни гаранции в защита правата на лишените от свобода, включително и правото им на ползване на правна помощ, ако те преценят това за необходимо. В следствие на тази нерегламентирана от закона дейност се достига до претърсване и обиск в спалните помещения за неразрешени вещи, осъществявани от полицейски органи, под контрола на прокуратурата, в нарушение на чл. 146 от Закона за съдебната власт. Така например, със заповед на главния прокурор от 02.06.2015 г., на окръжните прокурори в градовете Варна, Бургас, Плевен и Кюстендил е възложено организирането на проверки в затворите и затворническите общежития на територията на съответните области. Проверките са в изпълнение на едно от основните правомощия на прокуратурата – надзор за законност при изпълнение на наказанието лишаване от свобода, и са осъществени съвместно с полицейски служители. НППМ допуска правна възможност за такова претърсване и изземване от страна на прокуратурата, със съдействие на полицейски органи, единствено и само по реда на Наказателно-процесуалния кодекс. Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража допуска две хипотези, в които полицейски служители могат да осъществяват проверки или да употребят сила и помощни средства в местата за лишаване от свобода. Това са чл. 119, ал. 3 и чл. 278 от ЗИНЗС. В

останалите случаи, полицейските служители могат да осъществяват своите проверки без да имат свободен достъп до местата за лишаване от свобода, а по реда, по който се допускат адвокатите.“

Ето защо, НПМ е изразил мнение, по същество напомнящо препоръката на КПИ, че оперативните работници следва да осъществяват своята дейност под контрола на администрацията в местата за лишаване от свобода, като издадените им специални пропуски бъдат прекратени.

Конкретната препоръка към министъра на вътрешните работи тогава е била да се инкорпорира Директива 2012/13/ЕС, относно правото на информация в наказателното производство, като по същество лишените от свобода да се разглеждат като задържани лица.

В последващ доклад от проверката на затвора в гр. Варна през същата година НПМ отново напомня, че „оперативни работници на Министерство на вътрешните работи се намират в затворите с отпаднало правно основание и сключеното споразумение с ГДИН за тази цел вече не намира приложение“. НПМ е препоръчал на министъра на вътрешните работи да освободи кабинетите на служителите на МВР в затворите, а главният директор на ГДИН да им осигури достъп и възможност да осъществят дейността си под контрола на администрацията в местата за лишаване от свобода, при изявено желание от тяхна страна, като всяко тяхно посещение се регистрира на входа на затвора, както за всички останали лица.

НПМ има много сигнали, при които се предоставят данни за употреба на сила, при задържането в полицейски управления, в които задържаните лица не желаят извършване на проверка, поради заплахата от страна на служители на МВР за последващи репресии. НПМ не е установил основателност на тези жалби, но дадените правомощия на тези оперативни работници в местата за лишаване от свобода да дават мнение при предсрочно условно освобождаване; прекъсване на изпълнение на наказанието; устройване на работа на лишени от свобода по Инstrukция № Из – 1351 от 18.06.2010 г. на МВР вх. № 11399 от 13.07.2010 г. на ГДИН дават основание такива данни да бъдат кредитирани за в бъдеще и основно проверявани. НПМ многократно е напомнял, че тази инструкция, издадена на основание чл. 79, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за Министерството на вътрешните работи е с отпаднало правно основание и не може да се прилага.

На трето място, тези оперативни работници осъществяват проучване по силата на чл. 180, ал. 3 от ППЗИНЗС в процес на сключване на договори от страна на ДПФЗД за полагане на труд от лишени от свобода. По същество тази проверка се изразява само относно това дали в ръководни органи на тези фирми присъстват така наречените „криминално проявени лица“ или по-точно дали е налице полицейска регистрация по чл. 68 от Закона за Министерство на вътрешните работи. Издадена е Наредба за реда за извършване и снемане на полицейска регистрация (в сила от 17.11.2014 г., приета с ПМС № 336 от 24.10.2014 г. Обн. ДВ. бр. 90 от 31 октомври 2014 г., изм. ДВ. бр. 57 от 28 юли 2015 г.).

С писмо рег. № 328600-39224 от 12.06.2018 г. Главна дирекция „Национална полиция“ уведомява началника на затвора в гр. Пазарджик (вх. № 2648 от 14.06.2018 г.), че относно две лица има такива данни. Относно едно от лицата информацията е за превишаване на права по чл. 282 от Наказателния кодекс (НК) през 1999 г. За второто лице е за невярна счетоводна отчетност – престъпление по чл. 256 от НК, като проверката е била прекратена с постановление на районна прокуратура. Очевидно за второто лице прокуратурата е отчела липса на данни за извършено престъпление от общ характер. За първото лице съставите на чл. 282 от НК, в редакция от ДВ. бр. 75 от 12 септември 2006 г., тоест към датата на извършване на деянието, предвиждат

наказания лишаване от свобода от 5 години; 8 и 10 години. Дори и да е извършено, то съгласно чл. 80 от НК, ако лицето не е осъждано е налице погасителна давност, а ако е осъдено може да се предположи, че ако е поискало реабилитация, то вероятно такава е постановена. Дори и лицето да е осъждано и да не е поискало реабилитация, то ще има свидетелство за съдимост за деяние, извършено преди 19 години. Много вероятно е, че, ако тези две лица са поискали заличаване на полицейската регистрация, то тя щеше да е заличена. Още по-вероятно е те дори да не знаят, че са обект на такава регистрация и това би попречило на търговската дейност на дружеството им.

Искането касае полагане на труд от две до пет лица, лишени от свобода. Процедурата по отдаване на труд предполага, че администрацията на затвора ще определи кои ще бъдат тези лица, а от тук и невъзможност да бъдат криминално свързани с търговското дружество, искащо работна ръка. Извършването на периодични проверки на работния обект предполага реалност на извършваната трудова дейност. Дори собствениците на фирмата да са не само криминално проявени лица, но и осъждани, то това осъждане не би могло да оказва въздействие в процес на договаряне за сключване на търговски договори, включително и с държавно предприятие за полагане на труд от страна на лишени от свобода.

Още през 2012 г. в доклада си за проверката на затвора в София НПМ отбеляза: „Нормативен проблем е текстът на чл. 180 от Правилника за прилагане на ЗИНЗС, в частта му по ал. 2, т. 1 и ал. 3, който гласи, че при договарянето преценяват допълнително предметът на дейност на фирмата работодател, лицето, което я представлява, и дали зад него не се прикрива друг работодател – бивш затворник или криминално проявено лице. Процесът на договаряне се провежда с активното участие на оперативните работници от Министерство на вътрешните работи, обслужващи местата за лишаване от свобода.

Понятията „бивш затворник“ и „криминално проявено лице“ очевидно не кореспондират с текста на чл. 85, ал. 1 от Наказателния кодекс. Самото наказание се налага съгласно чл. 36, ал. 1 от НК с цел да се поправи и превъзпита осъденият към спазване законите и добрите нрави, да се въздейства предупредително върху него и да му се отнеме възможността да върши други престъпления, и да се въздейства възпитателно и предупредително върху другите членове на обществото, като наказанието не може да има за цел причиняване на физическо страдание или унижаване на човешкото достойнство.

Видно от текста на чл. 180, ал. 2, т. 1, в частта „бивш затворник“, следва логичният извод, че наказанието е наложено с цел „унизяване на човешкото достойнство“, и то в система, която има пряк ангажимент „да поправи и превъзпита осъдения към спазване законите и добрите нрави“. На второ място, терминът „криминално проявено лице“ е в противоречие с чл. 31, ал. 3 от Конституцията на Република България: „Обвиняемият се смята за невинен до установяване на противното с влязла в сила присъда“. Не е взето предвид обстоятелството, че едно криминално проявено лице може и да не бъде обвиняем. Противоречия има и по отношение на презумпцията за невинност по чл. 48 от Хартата на основните права на Европейския съюз“.

Тогава НПМ е препоръчал на министъра на правосъдието да прецени необходимостта от отмяна на чл. 180 от ППЗИНЗС.

Текстът е коригиран, но отново има аналогично съдържание. Съгласно чл. 108, ал. 3 от Конституцията, министрите ръководят отделни министерства, освен ако Народното събрание реши друго. Тоест, недопустимо е с акт на министъра на правосъдието да се възлагат функции на служители от Министерство на вътрешните работи. Това може да се осъществи само със закон. Ето защо, чл. 180, ал. 3 от

ППЗИНЗС е в противоречие с чл. 108, ал. 3 от Конституцията, поради което НПМ препоръчва на министъра на правосъдието при последващи изменения на ППЗИНЗС този текст да бъде отменен.

Поради липса на отговор относно дейността на оперативните работници на МВР в местата за лишаване от свобода, НПМ доразвива препоръката си в тази насока, като препоръчва на министъра на вътрешните работи и на министъра на правосъдието щатните бройки на оперативните работници от МВР в затворите да бъдат прехвърлени на Министерството на правосъдието или ГДИН и създаване на служба „Вътрешна сигурност“ в местата за лишаване от свобода.

4. Някои конституционни права, свързани с изтърпяване на наказанието от лишените от свобода

4. 1. Право на труд (чл. 16 и чл. 48 от Конституцията на Република България)

4.1.1. Нормативна уредба

В чл. 75 от ЗИНЗС е определено, че лишените от свобода могат да се ползват от правата си, с изключение на правата:

1. от които са лишени с присъда;
2. които са им отнети или ограничени изрично със закон;
3. чието упражняване е несъвместимо с действието на присъдата и изпълнението на наказанието.

Трудът се гарантира и защитава от закона, определя чл. 16 от Конституцията на Република България (КРБ). В ал. 3 до ал. 5 на чл. 48 от КРБ се определя, че:

(3) Всеки гражданин свободно избира своята професия и място на работа.

(4) Никой не може да бъде заставян да извършва принудителен труд.

(5) Работниците и служителите имат право на здравословни и безопасни условия на труд, на минимално трудово възнаграждение и на заплащане, съответстващо на извършената работа, както и на почивка и отпуск при условия и по ред, определени със закон.

В Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража е уредена работата в местата за лишаване от свобода (чл. 172 до чл. 175). Има препратка в чл. 175, ал. 2 от ЗИНЗС към трудовото законодателство само относно условията на труд. В ППЗИНС има доразвиване в чл. 52 и следващи.

Насоките за развитие на тази нормативна уредба са дадени в 26.7 и следващи от Европейските правила за затворите, а именно: „26.7 За да подготвят затворниците за нормален трудов живот, организацията и методите на работа в местата за лишаване от свобода трябва да наподобяват в рамките на възможното организацията и методите на подобна работа в обществото“.

4.1.2. Вид на правоотношението

В Кодекса на труда е определено, че „отношенията при предоставянето на работна сила се уреждат само като трудови правоотношения.“

Положеният труд в местата за лишаване от свобода може да бъде платен или доброволен, тоест безплатен.

Платен труд възниква като правоотношение при сключване на трудов договор, избор или конкурс. В правната теория тези правоотношения за лишените от свобода се

определят като приравнени към трудовите. Анализът на правната уредба показва, че те нямат нищо общо с така наречените трудови правоотношения, нито биха могли да бъдат приравнени към тях.

Правоотношението по полагане на платен труд в местата за лишаване от свобода възниква на база на протокол от разпределителна комисия по чл. 35 от ППЗИНЗС. Съответно, прекратяването на това правоотношение е отново с административен акт, като за това няма уредени правни основания. Инициативата за възникване или прекратяване на това правоотношение може да бъде от страна на социален работник, ръководител на работилница (тоест, представител на работодателя), в която се полага труд. В чл. 172 от ЗИНЗС е указано, че работата, която трябва да изпълнява лишеният от свобода, се определя от администрацията съобразно съществуващите възможности, като се вземат предвид възрастта, полът, здравословното му състояние и работоспособност, изискванията на сигурността, професионалната квалификация и предпочитанията му. В чл. 165 от ППЗИНЗС е указано, че лишените от свобода се разпределят по работни обекти от комисията по чл. 35.

Полагат се усилия да се отчита професионалната квалификация (доколкото има такава) при назначаване на работа по социални причини и др., но като че ли водещо е доброто поведение на лишения от свобода, за да реализира правото си на труд. Правени са опити за определяне на критерии, включително със забрани за назначаване на външни обекти на осъдени по определени текстове от НК от министъра на правосъдието или отделни началници на затвори, които се преустановиха. Изцяло тези опити са базирани на разбирането, че възникването и прекратяването на правоотношения, свързани с платен труд, се извършват с административен акт. Това разбиране, намиращо правно основание в чл. 172 от ЗИНЗС, преобразува тези трудови правоотношения в административни и продължава да води до налагане на дисциплинарни наказания по ЗИНЗС в случаи на откази за полагане на труд. **Тази практика води до налагане на принудителен труд, а не до реализиране на правото на труд.**

Изводът е, че чл. 172 от ЗИНЗС, съответно чл. 165 във вр. с чл. 35 от ППЗИНЗС води до невъзможност на лишения от свобода да договори конкретното място на труд, а само предприятие, цех или друга производствена структура и е в нарушение на правото на всеки гражданин по чл. 48, ал. 3 от Конституцията. Административното разпределяне изключва пряко договаряне на цената на труда, което ще бъде обсъдено допълнително.

Доколкото разпоредбата на чл. 48, ал. 3 от КРБ има пряко действие, и всеки гражданин да избира мястото си на работа, то от съдържанието на наказанието „лишаване от свобода“ мястото на работа следва да се разбира като ограничено в места за работа на територията на място за лишаване от свобода от закрит тип. По-голям избор е възможно да се предоставя на лишени от свобода, изтърпяващи наказанието си в общежитие от открит тип и осъществяващи трудова дейност извън територията на общежитието. Доколкото всяко назначаване на работа с административен акт е по молба на лишения от свобода, то този избор на конкретно място на работа не се реализира. В ЗИНЗС е дадена възможност по чл. 62, ал. 1, т. 1 преместване на лишен от свобода във връзка с осъществяване на трудова дейност. Тази възможност се използва главно по инициатива на администрацията, например при осъществяване на ремонтни дейности в някой затвор. Поради липса на информация лишените от свобода не биха могли да проявят инициатива, например на база професионална квалификация, за да предложат работната си сила в друг затвор или общежитие, тоест на друго място.

Доброволният труд по чл. 80 от ЗИНЗС се полага след съгласие на лишения от свобода в следните случаи:

1. благоустройство, поддържане и хигиенизиране на помещенията и района на затворническото заведение извън дежурствата по поддържане на реда и хигиената;
2. благоустройство, поддържане и опазване на културни, исторически или архитектурни паметници, на държавни или общински обекти;
3. възстановяване на щети, причинени от пожари и стихийни бедствия, или предотвратяване на аварии;
4. организиране и провеждане на курсове за ограмотяване, творчески, културни, спортни и други дейности от лишени от свобода, които притежават съответната квалификация или умения;
5. други дейности.

Без съмнение, тук правоотношението е административно. Трудът е безплатен, но положен в полза на обществото. Злоупотреба може да се допусне в широкото понятие „други дейности“, които може да доведат до дейности в полза на търговци или физически лица и би следвало текстът да бъде конкретизиран.

Типично административно отношение е полагането на труд, свързан с вътрешния ред в местата за лишаване от свобода, като например поддържане на чистотата. Този труд не е принудителен, съобразно чл. 4, т. 3, б „а“ от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи. Неизпълнение или лошо изпълнение на възложени задачи в този случай е дисциплинарно нарушение по смисъла на чл. 100, ал. 2, т. 2, предложение първо.

„Работещ“ е всяко лице, което е наето от работодател, както и лице, което работи за себе си, включително обучаващите се или стажантите – за времето на обучение, стаж и практика по смисъла на §1, т. 2а от Закона за здравословни и безопасни условия на труд. В тази група попадат лишените от свобода писатели, поети, художници и други (чл. 88 от ЗИНЗС). В този случай, те биха могли да осъществяват дейността си в местата за лишаване от свобода, но основният проблем е свързан с необходимостта евентуално да им бъдат разрешени вещи извън определените от министъра на правосъдието. В тази група попада и евентуално търговец, собственик на капитал на фирма и осъден на лишаване от свобода. В случая правоотношението е гражданско-правно и тук често не е нужна посредническата роля на администрацията в местата за лишаване от свобода, за да се осъществява такава дейност. В тези случаи, лишеният от свобода би имал интерес единствено и само да се намери форма на труд, при която да се отчитат три дни работа за два дни лишаване от свобода, по правилото на чл. 41, ал. 3 от Наказателния кодекс.

При полагането на труд от лишен от свобода, за да се реализира правото му като гражданин по чл. 48 от Конституцията на Република България, следва да се определи ясно в ЗИНЗС неговото качество – работещ по трудово правоотношение или самоосигуряващо се лице.

4.1.3. Работодател при полагане на труд в местата за лишаване от свобода

Работодател в местата за лишаване от свобода се явява комисията по чл. 35 от ППЗИНС.

По смисъла на §1, т. 1 от Кодекса на труда „работодател“ е всяко физическо лице, юридическо лице или негово поделение, както и всяко друго организационно и икономически обособено образувание (предприятие, учреждение, организация, кооперация, стопанство, заведение, домакинство, дружество и други подобни), което самостоятелно наема работници или служители по трудово правоотношение,

включително за извършване на надомна работа и работа от разстояние и за изпращане за изпълнение на работа в предприятие ползвател.

Теоретично, работодател може да бъде и лишен от свобода. Никъде в Търговския закон не се изисква прекратяване на правомощия на изпълнителен член, прокурист или търговски представител. Такава търговска дейност би могъл да осъществява и едноличен търговец чрез упълномощено от него лице.

Началникът на затвора би следвало да е работодател в случай на назначаване на работа на лишени от свобода в щата на затвора, на база упълномощаване от страна на главния директор на ГДИН.

При назначаване на работа във външни фирми, осъществяващи дейност на територията на мястото за лишаване от свобода или извън него, за изтърпяващи наказанието си в общежития от открит тип, началникът на затвора действа като представител на ДПФЗД, в качеството си на ръководител на негова териториална структура (чл. 15, ал. 1, т. 7 от ЗИНЗС). Най-общо ДПФЗД осъществява управление на дейностите, свързани с подобряване на условията за изпълнение на наказанията, съобразно чл. 37 от ЗИНЗС. Организацията за полагане на труд от страна на лишените от свобода е определена като „други дейности“ по чл. 38, ал. 1, т. 1 от този закон и е доразвита в чл. 175 от ЗИНЗС, а именно, че за извършената работа юридическите и физическите лица заплащат на ДПФЗД полагащото се възнаграждение, съобразно действащите системи на заплащане на труда, заедно с всички начисления, които се полагат за работниците.

В чл. 4 от Правилника за устройството и дейността на ДПФЗД (в сила от 12.10.2010 г., приет с ПМС № 225 от 05.10.2010 г.) е указано, че дейността на ДПФЗД е насочена към повишаване обхвата на трудовата заетост и квалификацията на лишените от свобода. Предприятието осъществява дейностите, свързани с упражняване правото на труд от лишените от свобода, при спазване изискванията на Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража и трудовото законодателство.

От разпоредбата на чл. 179 от ППЗИНЗС става ясно, че това са договори за отдаване на труд. Текстът е обнародван в ДВ. бр. 9 от 2 февруари 2010 г. Към този момент е нямало правна регламентация на така наречените „триъгълни“ трудови правоотношения. С приемането и обнародването в ДВ. бр. 9 от 2 февруари 2010 г. на чл. 107р – чл. 107ч от Кодекса на труда (КТ) е приета подробна нормативна регламентация. В трудовия договор с предприятие, което осигурява временна работа, се уговаря, че работникът или служителят ще бъде изпратен за изпълнение на временна работа в предприятие ползвател под негово ръководство и контрол. Има ограничение, че общият брой на работниците и служителите, изпратени от предприятие, което осигурява временна работа в предприятие ползвател, не може да бъде повече от 30 на сто от общия брой на работещите при него работници и служители.

От друга страна, в чл. 7, ал. 2, т. 2 от Наредба №5/2006 г. на Министерство на труда и социалната политика (ДВ, бр. 43/2006 г.) се посочва, че предприятията, ползватели на работници и служители, изпратени от предприятия, осигуряващи временна работа, са длъжни предварително да:

1. определят вида работа и работните места за временна работа;
2. уведомят предприятието, което осигурява временна работа, за специфичните характеристики на работното място, професионалните рискове и необходимата професионална квалификация.

Предприятието, осигуряващо временна работа:

1. предоставя информация за условията на заинтересованите работници и служители;
2. включва в трудовия договор условията по ал. 1.

От всичко казано до тук може да се направи заключение, че разпоредбите на чл. 179 от ППЗИНЗС не отговарят на изискванията на чл. 107р от КТ. Министърът е упълномощен да издава правилник за прилагането на закона и е спорно доколко има компетентност да създава нова форма на търговски договори в Правилника си, ако ги няма предвидени в ЗИНЗС, като специален закон.

Основният извод е, че това предприятие е работодател. Ако приемем тази най-близка законова форма на дейност, то ДПФЗД е по същество „Предприятие, което осигурява временна работа“ и по смисъла на §1, т. 17 от КТ е юридическо лице, което извършва търговска дейност и сключва трудов договор с работник или служител, за да го изпрати да изпълнява временна работа в предприятие ползвател под негово ръководство и контрол след регистрация в Агенцията по заетостта.

Това налага изменение в ЗИНЗС, което да уреди договорите на ДПФЗД с други фирми по различен от този в КТ начин.

НПМ отново напомня, че чл. 180, ал. 3 от ППЗИНЗС, определящ, че процесът на договаряне при сключването на тези договори се провежда едновременно с проучване на оперативните работници от МВР, обслужващи местата за лишаване от свобода, противоречи на чл. 108, ал. 3 от Конституцията, а дейността на оперативните работници на МВР в затворите по Инstrukция с вх. № 11399 от 13.07.2010 г. е с отпаднало правно основание, поради отмяната на Правилника за прилагане на ЗМВР, включително и на неговия чл. 79, ал. 2. Тази дейност не е оправдана, ако приемем, че и бивш затворник, криминално проявено лице или реабилитирано лице, може да бъде работодател, защото не е лишен от тези права. А и това лесно се заобикаля със създаване на нова фирма, в която представляващите нямат присъди или не са криминално проявени.

В случаите, когато Държавното предприятие наема работна ръка в собственото си производство, то безспорно е работодател.

ДПФЗД сключва два типа договори за отдаване на труд, като в закрития тип се ползва негова материална база, а в открития – база на външна фирма.

Законът за държавната собственост (ЗДС) и правилника за прилагането му, които са задължителни и за ДПФЗД по силата на чл. 6 от Правилника за устройството и дейността му, изискват провеждане на търг. Изключение от това правило е за здравни, образователни или хуманитарни дейности за социално задоволяване на съответните нужди на населението или на лица с нестопанска цел съобразно чл. 14 от ППЗДС.

Договорът по чл. 179 от ППЗИНС не е основание имотите на държавното предприятие да се ползват за осъществяване на трудова дейност на лишени от свобода във външни фирми. Единствената форма е ДПФЗД да организира изцяло трудовата дейност в места за лишаване от свобода от закрит тип на база търговски договори с външни фирми (така наречените договори „на ишлеме“). Тогава, работодател отново ще се яви ДПФЗД. Тази форма дава възможност за полагане на доброволен труд в полза на това предприятие за срок, необходим да се придобие квалификация или да се изпробва съответния работник. В същото време, това ще даде възможност за разумни норми на труд, които да бъдат достижими, за да се получат така наречените „кръстчета“ (отчитане на 2 работни дни за 3 дни изтърпяване на наказанието).

При отдаване на лишени от свобода за полагане на труд с външни фирми в местата за лишаване от открит тип е възможно това да се извършва пряко от администрацията в местата за лишаване от свобода или ДПФЗД. И в двата случая работодател ще се яви съответната външна фирма.

В този смисъл, работодател в места за лишаване от свобода от закрит тип може да бъде администрацията на затвора или ДПФЗД, а в местата за лишаване от свобода от открит тип – външна търговска фирма или физическо лице.

Независимо от това кой е работодател, в ЗИНЗС се налага да се изброят специални правни основания за сключване и прекратяване на тези трудови договори с цел увеличаване на трудовата заетост.

4. 2. Право на минимално трудово възнаграждение и заплащане, съответстващо на извършената работа (чл. 48, ал. 5 от Конституцията на Република България)

В чл. 48, ал. 5 от Конституцията е уредено правото на всеки работник или служител да получи минимално трудово възнаграждение и заплащане, съответстващо на извършената работа.

За лишените от свобода е указано в чл. 78, ал. 1 и ал. 2 от ЗИНЗС, че за всяка работа извън доброволния неплатен труд и дежурствата по поддържане на реда и хигиената лишените от свобода получават определена част, но не по-малко от 30 на сто от възнаграждението за изработеното. Частта от възнаграждението по ал. 1 се определя със заповед на министъра на правосъдието. Неполагащата се част от трудовото възнаграждение на лишените от свобода постъпва в приход на държавното предприятие по силата на чл. 38, ал. 1, т. 3 от този закон.

Тази законова национализация на част от трудово възнаграждение на пръв поглед като че ли е в ущърб само на лишените от свобода. Ощетени са още: държавният бюджет, поради невъзможност да се съберат съдебните разноски, свързани с наказателното дело; фондът за подпомагане и финансова компенсация на пострадалите от престъпления, ако е изплатил финансова компенсация, както и самите пострадали от престъпления, поради обстоятелството, че с част от трудовото възнаграждение на извършителя се субсидира дейността на Държавното предприятие, ако извършителят няма никаква собственост и се разчита само на приходи от трудова дейност; семейството и особено децата на лишения от свобода, ако им се дължи издръжка за непълнолетни деца.

Ето защо, НПМ приема, че е може да е налице противоречие на чл. 78, ал. 1 и ал. 2 и чл. 38, ал. 1, т. 3 от ЗИНЗС с чл. 48, ал. 5 от Конституцията.

4. 3. Право на обществено осигуряване (чл.51 от Конституцията)

Гражданите имат право на обществено осигуряване и то е валидно и за лишените от свобода, съобразно чл. 6 от Конституцията. Това право не им се отнема по силата на присъда или закон, нито е несъвместимо с изпълнението на присъдата. В тази връзка един от принципите на държавното обществено осигуряване, заложен в чл. 3 от Кодекса за социалното осигуряване, е задължителност и всеобщност. В чл. 4, т. 1 от този Кодекс са посочени работниците и служителите, независимо от характера на работата, от начина на заплащането и от източника на финансиране, като изключението е указано изчерпателно. Няма изрична правна норма относно осигуряването на лишението от свобода за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица, но няма и такава, която да ги изключва.

Съобразно чл. 84, ал. 1, т. 4 от ЗИНЗС здравното осигуряване е от момента на задържането, като здравните вноски на лишените от свобода са за сметка на държавния бюджет и се превеждат чрез Министерството на правосъдието. Нормативното решение

е правилно, но не и в изключенията, когато се полага платен труд от лица, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода“.

НПМ намира за необходимо да препоръча на министъра на правосъдието, министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването да внесат предложение за изменение в нормативната уредба, с което изрично да се уреди правото на лишените от свобода да бъдат общественно осигурени за сметка на работодателя, както и случаите, в които здравните им вноски не са за сметка на бюджета при полагане на платен труд.

4. 4. Право на образование (чл.53 от Конституцията)

Всеки има право на образование. В чл. 153 от ЗИНЗС като част от социалната дейност и възпитателната работа в местата за лишаване от свобода изрично са посочени образование, обучение и квалификация на лишените от свобода. В чл. 159 и следващи от този закон темата е доразвита, като са определени училищата в местата за лишаване от свобода.

Специално за непълнолетните, като задължително обучение са посочени в чл. 162, ал. 4 от този закон следните форми: 1. дневна; 2. вечерна; 3. задочна; 4. индивидуална; 5. самостоятелна. Очевидно е прието, че тези форми са съвместими с изпълнението на наказанието. Няма това законодателно признание относно пълнолетните. Това изключение е уредено в чл. 133, ал. 3 от ППЗИНЗС, а именно: „Лишените от свобода се включват в организираните, образователни и квалификационни дейности в съответното място за лишаване от свобода, където са настанени. Изключение правят случаите, когато учебното заведение не предлага съответната образователна степен или професионална квалификация“. Създадена е правна възможност по чл. 139, ал. 2 от ППЗИНЗС курсовете за професионална квалификация в затворите, поправителните домове и затворническите общежития да се организират под ръководството на началника на сектор „Социални дейности и възпитателна работа“ в съответствие с материалната база и възможностите за пълноценно усвояване на професията.

Образователната степен може да се придобива от пълнолетни лица само в местата за лишаване от свобода, с изключение на лицата, изтърпяващи наказание в открит тип. Те имат възможност по чл. 72, ал. 3, т. 3 от ЗИНЗС да се обучават в училища по местонахождението на общежитието. В същото време, в чл. 51, т. 5 от ППЗИНЗС е посочено, че лишени от свобода на лек режим могат да полагат труд на външни работни обекти без охрана. За тези обекти няма ограничение да бъдат в района на общежитието. Това означава, че биха могли да придобиват и образователна степен в училища извън системата на местата за лишаване от свобода.

НПМ намира за съвместими форми на обучение задочната и самостоятелната и препоръчва на министъра на правосъдието и на министъра на образованието тяхната реализация чрез съответните нормативни изменения.

На второ място, в чл. 74, ал. 2, т. 3 от Закона за висшето образование е определено, че студент, докторант или специализант се отстранява от висшето училище за определен срок при осъждане на лишаване от свобода за извършено умишлено престъпление от общ характер. Възможна е хипотезата на осъждане на лишаване от свобода при престъпление, извършено по непредпазливост.

Съобразно чл. 42, ал. 10 от този закон, формите на обучение за студенти във висшето училище се определят като редовни, задочни, вечерни и дистанционни. Независимо от формата на вината и от типа на мястото за лишаване от свобода (открит или закрит тип) е приложима дистанционната форма на обучение. Докторантура по

смисъла на чл. 46, ал. 5 от Закона за висшето образование, която може да се осъществява и чрез самостоятелна подготовка, също е приложима при изтърпяване на наказанието „лишаване от свобода“.

Има опити от 2015 г. в тази насока от Тракийския университет и ръководството на затвора в гр. Стара Загора, която НПМ приветства и поддържа. Има и такива реални действия, в които се прилага директно разпоредбата на Конституцията в местата за лишаване от свобода.

Като отчита, че прилагането на чл. 74, ал. 2, т. 3 от Закона за висшето образование противоречи на чл. 53 от Конституцията, НПМ предлага на министъра на образованието и науката коригирането на тази норма.

Със заповед № Л-2619/2 от 29.06.2016 г. са издадени Правила за условията и реда за образование, обучение и квалификация на лишените от свобода, обвиняемите, подсъдимите, настанени в местата за лишаване от свобода от главния директор на ГДИН. Посочените правни основания са чл. 13, ал. 2, чл. 159 и чл. 257, ал. 2 от ЗИНЗС. По своята същност Правилата представляват общ административен акт по смисъла на чл. 65 от Административнопроцесуалния кодекс. В т. 21 е определено, че при три и повече неизвинени отсъствия и/или нарушаване на дисциплината не се зачитат работни дни за седмицата.

В чл. 178 от ЗИНЗС е указано зачитането на работните дни. Принципът е, че зачитането на работните дни може да бъде постановено от съда и за това е определена процедура в чл. 443 и чл. 444 от НПК. Правилно не се отчитат работни дни при отсъствие, но неправилно се заличава зачитането на останалите работни дни от седмицата.

В чл. 34 и чл. 35 от тези Правила са определени права и задължения, като в чл. 36 са предвидени наказания по отменения Правилник за прилагане на Закона за народната просвета. В т. 57 от тези Правила изрично се отчита отмяната на Закона за народната просвета, но отменените наказания по правилника си остават. Нещо повече – при положение, че Конституцията в чл. 53, ал. 2 провъзгласява задължителност на образованието до 16 години, е предвидено „отстраняване от учебна дейност на ненавършилите 16 годишна възраст“ при определени обстоятелства.

В т. 51 е предвидена възможността за отказ на администрацията в местата за лишаване от свобода „съгласно действащата нормативна уредба в Република България“. Такъв отказ е издаден от некомпетентен орган, който няма право да обсъжда достъп до образование или да постанови необжалваем отказ.

НПМ не отрича потребността да има ред за достъп до образование в местата за лишаване от свобода, но този ред следва да бъде публичен и отразен в нормативен акт. **В тази връзка НПМ препоръчва на главния директор на ГДИН да внесе своите предложения пред министъра на правосъдието, а при необходимост и пред министъра на образованието и науката за необходимите нормативни изменения относно реда за достъп до образование, а дотогава да вземе мерки, за да гарантира правото на образование, особено на лица, ненавършили 16 г. възраст.**

4. 5. Тайна на кореспонденцията (чл.34 от Конституцията)

Свободата и тайната на кореспонденцията и на другите съобщения са неприкосновени. Изключения от това правило се допускат само с разрешение на съдебната власт, когато това се налага за разкриване или предотвратяване на тежки престъпления.

В чл. 75 ал. 2 от ППЗИНЗС е указано, че „Получаваната и изпращаната кореспонденция на лишените от свобода се контролира в интерес на сигурността, като

се цели предотвратяване извършването на престъпления и внасянето на неразрешени вещи, предмети и вещества. Писменото съдържание на кореспонденцията не подлежи на проверка.“ Декларацията, че не подлежи на проверка се опровергава от съдържанието на чл. 75 ал. 4 от този правилник, в който е указано, че „При наличие на данни, от които може да се направи основателно предположение, че писмото е със съдържание, което може да осуети разкриване или да доведе до извършване на тежко престъпление, същото се спира с разпореждане на началника на затвора и се уведомява прокурорът, упражняващ надзор за законност по местоизпълнение на наказанието.“

В цялата система на местата за лишаване от свобода като цяло социалните работници правилно възприемат, че е налице тайна на кореспонденцията и не осъществяват контрол върху съдържанието на писмата, но има изключения, които го възприемат като досадно задължение. В сила са Правила за документооборота, деловодната и архивна дейност в ГДИН и териториалните му служби от 2010 г. Съобразно чл. 12, т. 1, б „б“ от тези правила е предвиден дневник за постъпили молби, жалби, сигнали и предложения. Има разумно обяснение, когато писмата се подават чрез администрацията на затвора и самите лишени от свобода изискват номер на деловодството, за да са сигурни, че писмото им ще стигне до адресата. В тези случаи намираме и наши отговори приложени към служебното досие на лишения от свобода. В практиката на ГДИН е отговорите по подадените жалби в този случай да не се отговаря пряко на жалбоподателят, а да се дават указания същият да бъде уведомен срещу подпис. Съобразно чл. 26, ал. 3 от указаните правила, копие от отговора се прилага и към досието на лишения от свобода.

НПМ направи препоръка към министъра на правосъдието да се изчисти недоразумението в чл. 75, ал. 4 от ППЗИНС. Дори беше поискано авторско тълкуване от министъра на правосъдието. НПМ няма отговор, но бе внесен и приет текстът на чл. 86, ал. 3 от ЗИНЗС (Нова - ДВ, бр. 13 от 2017 г., в сила от 07.02.2017 г.) Кореспонденцията на лишените от свобода не подлежи на контрол на писменото съдържание, освен когато това се налага за разкриване и предотвратяване на тежки престъпления.

В този смисъл може да се направи изводът, че в нормативно отношение има напредък. Така например в чл. 132г, ал. 3 от отменения Закон за изпълнение на наказанията бе определено, че кореспонденцията на обвиняемите и подсъдимите подлежи на проверка от администрацията. С Решение № 4 от 18 април 2006 г. По Конституционно дело № 11 от 2005 г. (Обн. ДВ. бр. 36 от 2 май 2006 г.) Конституционният съд смята, че за да бъде в съответствие с Конституцията, разкриването на тайната на кореспонденцията трябва напълно да отговаря на изискванията за ограничаване на правото, предвидени в чл. 34, ал. 2 на основния закон на Република България. Изключения на тайната на кореспонденцията се допускат само с акт на съдебен орган.

Относно телефонните разговори нормативната уредба не е по-добра. В чл. 76, ал. 2 от ЗИНЗС е уредено право на телефонна връзка на лишените от свобода с адвокат. Чл. 86, ал. 2 определя, че началникът на затвора или на затворническото общежитие може да забрани за срок до 6 месеца свижданията, кореспонденцията или телефонната връзка с лица, които оказват отрицателно влияние върху лишения от свобода, с изключение на тези контакти с възходящи, низходящи, съпруг, братя и сестри, защитници и повереници или с лице, с което се намират във фактическо съжителство, а в чл. 256, ал. 3 от ЗИНЗС е указано, че свижданията, телефонните разговори и кореспонденцията на обвиняемите и подсъдимите с определени лица могат да бъдат забранени с писмено разпореждане на съответния прокурор или на съда, когато това се налага за разкриване или предотвратяване на тежки престъпления. Тези ограничения

на свижданията, телефонните разговори и кореспонденцията не се отнасят до защитника и повереника, низходящите и възходящите по права линия без ограничения, съпруга, съпругата, братята и сестрите.

С две свои заповеди директорът на ГДИН въвежда определен ред за телефонни разговори. Първата е Заповед № Л-4102 от 06.10.2016 г. с правно основание чл. 256 от ЗИНЗС (виж ал. 2). акта, касае вътрешния ред в арестите и в неговата т. 59. Той от своя страна делегира правата си на началник сектор „Арести“. Така например с рег. № 2081 от 06.02.2018 г. на началник сектор „Арести“ в гр. София е определил такъв ред.

Под охрана и контрол от надзорно-охранителния състав, по ред, определен от началник сектор „Арести“. Съгласно чл. 13, ал. 3 от ЗИНЗС главният директор на ГДИН може да делегира със заповед правомощия на своите заместници или на началниците на местата за лишаване от свобода, или на областните служби „Изпълнение на наказанията“. Актът на началник сектор „Арести“, издаден в изпълнение на тази т. 59 от заповедта на главния директор, е нищожна поради липса на правно основание. От тук произтича и разрешителен режим за разговори с лица, с които могат да се провеждат разговори. Възложени са несвойствени функции на младши инструктор по охраната да утвърждава такива списъци и е въведен дневник за проведените телефонни разговори.

В т. 59.6 от заповедта на главния директор е указано, че: „характерът и съдържанието на телефонните разговори не може да заплашва или нарушава сигурността и реда в ареста“. Има и друго изискване, че телефонният разговор се прекъсва, ако не се спазва редът за провеждането му.

Това многообразие води и до наличие на стара заповед за провеждане на телефонни разговори в мястото за разходка на ареста на ул. „М. Векилски“ № Л 2049/25.05.2004 г., която явно е била отменена. Така например, с последната заповед на главния директор от 2016 г. е отменена предходна Заповед № Л 6399/2010 г. за вътрешния ред в арестите. Това е естествен резултат от административния хаос относно този ред в арестите с наличие на многобройни актове от различни органи, които водят до нарушаване правата на задържаните лица. Така например, необосновано и независимо, че има телефонни апарати в коридорите в арест „Векилски“, телефонните разговори да се водят предимно на мястото за разходка, освен ако началникът на ареста не разпорежи друго. Ограничаването на кръга от лицата до 10 по никакъв начин не се обвързва със свободата на кореспонденцията. Не намира и правно основание прекратяване на телефонни разговори поради нарушаване на реда за провеждането им.

Аналогични норми се съдържат и в заповед № Л-4051/2 от 03.10.2016 г. относно телефонни разговори на лишени от свобода. Така например, в т. 5 от тази заповед е указано, че характерът и съдържанието на телефонните разговори на лишените от свобода не подлежат на контрол от администрацията, но не могат да застрашават или нарушават сигурността и реда в затвора, поправителния дом или затворническото общежитие. Забранена е употребата на нецензурни или обидни думи, както и отправянето на заплахи и закани. В случай на нарушение, разговорът се прекратява и се пише докладна записка.

В този си вид заповедта е изпълнима и по данни на служители от надзорния състав същите си позволяват да прекратят разговора, само ако се вика силно. В повече от случаите прекратяването на разговора се дължи на липса на надзорен състав и опит за включване в определения график на поста.

В практиката лишените от свобода по наше мнение се ползват от пълна свобода и тайна на телефонната си връзка. Но това не е така спрямо обвиняеми и подсъдими.

Ето защо, НПМ препоръчва редът и начинът за провеждане на телефонни разговори да бъде уреден в нормативен акт, а не в общи административни актове.

4. 6. Право на личен живот (чл. 32 от Конституцията на Република България)

Личният живот на гражданите е неприкосновен. Всеки има право на защита срещу незаконна намеса в личния и семейния му живот и срещу посегателство върху неговата чест, достойнство и добро име.

Никой не може да бъде следен, фотографиран, филмиран, записван или подлаган на други подобни действия без негово знание или въпреки неговото изрично несъгласие освен в предвидените от закона случаи.

Трудно би се определило съдържането на правното понятие „личен живот“. В своя публикация от 2006 г. „Правото на зачитане на личния и семейния живот“ адвокат Искра Александрова от Български адвокати за правата на човека посочва, че „практиката е наложила използването на термина „право на лична сфера“ като сборно понятие за означаване на правата по чл. 8. Този термин обаче обхваща и други права, а не само тези по чл. 8 (Става въпрос за чл. 8 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи).

В резолюция 428/1970 г. на Консултативното събрание (сега Парламентарната асамблея) на Съвета на Европа се сочи съдържанието на понятието „лична сфера“. Правото на лична сфера се състои преди всичко в правото човек да живее собствения си живот при минимална намеса. То се отнася до личния, семейния, домашния живот, физическата и душевната неприкосновеност, честта и доброто име, недопустимост на представяне в невярна светлина, неразкриване на ирелевантни и злепоставящи факти, недопустимост на непозволеното публикуване на лични фотографии, защита срещу разкриването на поверителна информация, предоставена или получена от лицето.

4. 6. 1. Достъп до събрана информация в личното досие на лишения от свобода

Съобразно чл. 54 от ЗИНЗС за всяко новопостъпило лице се съставя лично досие, като главният директор на ГДИН може да определи само длъжностни лица, които имат достъп до него. Такъв достъп е осигурен и на служителите на омбудсмана, но не и на лишените от свобода или техни адвокати. Отделно следва да се прецени дали първоначалните и последващите оценки на риска следва да бъдат единствена база или да се въведат допълнителни критерии при промяна на режима, преминаване в общезитие и предсрочно условно освобождаване. НПМ на този етап се солидаризира с оценката на социалните работници, че методиката е остаряла и препоръчва обмяна на опит с пробацията в Англия, включително и по административния ред за предсрочно условно освобождаване, като е желателно групата да е в разширен състав, като се включат и служители от затворите в градовете Сливен, Стара Загора и Плевен. На второ място е наложително повишаване на квалификацията не само на ИСДВР, но и на пробационните служители, като се предвиди служители със степен на обучаващи.

Чл. 6 от ЗИНЗС предоставя право на лишените от свобода да искат информация за: 1. въпроси, свързани с изпълнението на присъдата; 2. размера на изтърпяната част на наказанието; 3. възможностите за облекчаване, условията на изтърпяване на наказанието, както и предсрочно и условно предсрочно освобождаване.

Съдебната практика е безпротиворечива относно отмяна на мълчалив отказ по чл. 76 от ЗИНЗС и също така постоянна относно отказа да се предостави информация

от досието. Независимо от това този текст не работи поради направено например процесуално искане да се предостави досието в съда, което гарантира пълен достъп на лишения и неговия адвокат до всички материали по това досие.

В тези случаи се предоставят становища на социални работници, които са елемент от сложния фактически състав по издаване на индивидуален административен акт. Те преобладаващо в отказите по окончателния акт съдържат негативни констатации, които стават известни на лишените от свобода и често водят не само до необосновани напрежения, но и до затруднения в социалната дейност.

Всички интервюирани социални работници единодушно изразяват становище, че тези документи следва да бъдат определени като служебна информация и предоставянето им би следвало да бъде отказано нормативно. НПМ отчита, че необходимото съдържание от тези становища се съдържа в издадения индивидуален акт и това не би могло да наруши правата на лишените от свобода, поради което се присъединява към тази позиция, като препоръчва това да бъде отразено в закона.

В същото време е очевидно, че отказ за достъп до личното досие, включително подкрепени от националните ни съдилища също търпи критика. „В решенията си по казуси, с които е сезиран, Европейският съд по правата на човека е имал случаи да прецени, че съхраняването и предоставянето на информация, касаеща отделна личност е намеса в личния живот на лицето, също така, че отказът да бъде предоставен достъп на лице до събрана за него информация е нарушение на правото му на личен живот.“ (делото *Леандер срещу Швеция*).

Достатъчно е обстоятелството, че текстът на чл. 54, ал. 2 от ЗИНЗС не работи. **Изисква се да се регламентира за в бъдеще достъп на лишените от свобода и техните адвокати до досиетата, като за целта се внесе изм. и доп. на Тарифа №1 към Закона за държавните такси.**

4. 6. 2. Друг аспект на личен живот е правото на лицето (лицата да създават връзки помежду си).

В решението по делото *Ниемец срещу Германия* (жалба №13710/88, решение от 16 декември 1992 г.) Европейският съд по правата на човека приема, че „зачитането на личния живот включва известно право да бъдат създавани отношения с другите“:

„Съдът не намира за възможно или необходимо да се прави опит за изчерпателно дефиниране на понятието „личен живот“. Твърде стеснително би било обаче, то да се свежда само до един „вътрешен кръг“, в който индивидът води личния си живот така, както му харесва, и от пределите на понятието изцяло да бъде изключен външният свят, който не попада в рамките на вътрешния кръг. Зачитането на личния живот трябва да включва до известна степен и правото да бъдат създавани и развивани отношения с други хора“.

В решението по това дело съдът също значително разширява обсега на понятието „личен живот“, като приема, че в някои случаи търговските помещения се ползват от защитата по чл. 8 от ЕКПЧ:

„Наред с това няма видима принципна причина, поради която това разбиране на понятието „личен живот“ да изключва дейността от професионален или делови

характер – в крайна сметка именно в рамките на професионалния си живот повечето хора имат съществена, ако не и най-голяма възможност да изградят отношения с външния свят. Това виждане се подкрепя от обстоятелството, че [...] невинаги е възможно да се различи ясно коя дейност на един човек е част от неговия професионален или делови живот и коя дейност попада извън този живот“.

Тук попадат няколко въпроса свързани с изпълнение на наказанието лишаване от свобода, както следва: вид свиждания; тяхното времетраене, начин на провеждане и външен вид (облекло, коса, брада и др.), които ще разделим на две общи части.

4. 6. 3. Свиждане (право на семеен живот)

В насочеността за личен живот са и Европейските правила за затворите, които указват, че мерките вземани по отношение на свижданията, трябва да позволяват на затворниците да поддържат и развиват семейните си отношения по възможно най-нормален начин, както и, че на затворниците се разрешава да комуникират толкова често, колкото желаят, чрез писма, телефонни разговори или други форми на комуникация със семействата си, други лица или представители на външни организации, както и да имат свиждания с тях.

Многобройни и неизпълнени препоръки в тази насока са и препоръките на КПИ за безпреградно свиждане като правило и увеличаване времетраенето на свиждането. Действията на българските власти бяха изрично да регламентират преградно свиждане (чл. 73, ал. 12 и ал. 17).

НПМ вече е оценявал в своите доклади, че така изградените нови места за свиждане са обществено неоправдан разход. Налична е и законова дискриминация по пол между мъже и жени изтърпяващи наказание в места от закрит тип в чл. 73, ал. 13 от ППЗИНЗС. Тоест, жена със специален режим би могла да направи безпреградно свиждане, но мъж на общ режим не би могъл да се ползва от тази възможност.

Изключение са местата за лишаване от свобода, в които има оборудвани помещения за срещи с адвокат, особено в арестите.

Времетраенето за месечно свиждане е определено в чл. 98, ал. 4 от ЗИНЗС, съответно чл. 73 ППЗИНЗС – „до 40 минути“ без да е определен техния брой. **Утвърдена практика е то да е два пъти месечно.** Ако се налага допълнително свиждане е в практиката на администрацията да го разрешава, но има и малко жалби за постановени откази.

Поради възможността на началника на затвора да определя времетраене и брой свиждания, политическото ръководство, а и административното на ГДИН указва, че съобразно възможностите се извършва дейност в положителна насока. Тази възможност е ограничена не от капацитета на местата за свиждане, а от недостатъчен брой надзиратели. **Често в арестите се въвеждат и ограничения за определени дни именно поради липса на надзорен състав.** Определен проблем е и носенето на хранителни пратки по време на свиждането и необходим ресурс за извършване на проверка. **Проблемът е решим като се обоснове увеличаване на надзорния състав, снабдяване с необходима техника или силно ограничаване на списъка за разрешени внасяни вещи при задължително премахване на монополните цени в лавките.**

Удълженото свиждане (чл. 98, ал. 1, т. 5 от ЗИНЗС) по отношение на начина му на провеждане не се различава от месечното, освен по липса на преградна стена, но то все пак е награда за лишени от свобода с добро поведение.

Диалогът между Министерството на правосъдието и ГДИН от една страна и омбудсмана на Република България от друга се води от 2013 г., като историята му накратко е следната:

През 2006г с изменение на чл. 99 от отменения Правилник за прилагане на Закона за изпълнение на наказанията бе предвидена възможност наградата по чл. 74, буква „в“ от отменения ЗИН да бъде със срок от 3 до 24 часа. Свиждането първоначално е било със срок до 24 часа с идея да се провежда в среда, максимално близка до семейната. Тази награда е представлявала единствената възможност за физически контакт на л. св. с негови близки. Тоест, единствената форма на личен живот по отношение на двата най-тежки режима в затворите. Минималните изисквания са били определени в Заповед № Л-5593/10.10.2006 г. на главния директор на ГДИН. Впоследствие с устна заповед на заместник-министър и дадени негови публични изявления оборудването в тези помещения е силно ограничено до една маса и столове. Извършена е последваща проверка от инспектората към Министерството на правосъдието, който е установил, че няма установен ред за обзавеждането на тези помещения, въпреки че такъв има и препоръчва уреждането му. В изпълнение на тази препоръка със Заповед №Л-721/29.02.2016 г. във връзка и с установено различно оборудване от инспектората на тези помещения за удължено свиждане ВПД главен директор на ГДИН, възприемайки нов термин „специално обособени помещения“ в т. 2 от тази заповед въвежда – при възможност система за видеонаблюдение и присъствие на надзорен състав в тези помещения. Със заповед №Л-2577/28.06.2016 г. главният директор изменя предходната заповед като видеонаблюдението е задължително.

В своите публични доклади НПМ е последователен в констатациите си, а и в препоръките, че се нарушава правото на личен живот по чл. 32 от Конституцията на Република България и е препоръчвал на главния директор на ГДИН или на министъра на правосъдието да отмени Заповед №Л-2577/28.06.2016 г. и т. 2 от Заповед № Л-721/29.02.2016 г.

Няма отговор по тези препоръки, но бе изменен чл. 73, ал. 18 от ППЗИНС, с което изрично се уреди нормативно помещенията за удължено свиждане да се оборудват със системи за видеонаблюдение и под контрола на служители от надзорно-охранителния състав. Това демонстрира несъгласието на Министерството на правосъдието с така направените препоръки.

Последва поредица от съдебни дела, като практиката на съда е да се съобрази с вътрешно нормативната уредба.

Това води до извода на НПМ, че няма ефективни административни законодателни и съдебни мерки за гарантиране на това право. Служебно ни е известно, че група изтърпяващи наказанието си и техни близки ще отнесат проблема отново до ЕСПЧ.

4. 6. 4. Външен вид, като право на личен избор или административно изискване

Проблемите с дефиницията на прилична коса или брада при лишените от свобода намаляха (*Тодор Янков срещу България* за принудително подстригване). Редки са случаите, в които вече има жалби по този проблем, включително и с принудително постригване поради наложено наказание.

Възникна обаче нов проблем. През 2016 г. отбелязахме акт на началника на затвора в гр. Стара Загора с изискване за приличен външен вид на мястото за разходка, което изисква дълъг панталон. В гр. Пазарджик се установи Заповед №178 от 02.11.2016 г. за подобряване на пропускателния режим, в който има обявени критерии за недопускане на външни лица, като например: без дрехи, с много къси поли, къси панталони, джапанки и др. Под много къса пола по дадените ни разяснения се разбира една педя над коляното. Такова изискване няма за служителите на затвора, ГДИН или Министерството на правосъдието или ако ги има, то очевидно не се спазват. Аналогично е положението и в затвора в гр. Бургас. Със Заповед № 1132/18.09.2018 г. затворник е наказан „че нямал чисти панталони и поради това излязъл по шорти“ до лавка, находяща се на мястото за разходка; Заповед № 1131/18.09.2018 г., защото „имал дълги гащи, но били изпрани“; Заповед № 392/07.09.18 г. на началник общежитие „Дебелт“, защото л. св. „излязъл с къси панталони и гол до кръста. Върнал се с дълги панталони но фланелката му била на раменете“ (отново на мястото за разходка); Заповед № 387 от 31.08.18 г. на началника на същото общежитие „гол до кръста по боксерки“.

Становището на администрацията в местата за лишаване от свобода е, че лишените от свобода са в държавна институция и за тях следва да се прилагат етичните норми относно прилично облекло.

НПМ не отрича това изискване, но тук се касае за **създаване на общовалидно нормативно правило и съразмерност на изискванията в тях**. Такава съразмерност е налице в Заповед на главния директор относно извеждане на лишени от свобода при посещение на съдебни заседания и тя се оценява като безспорно правилна. **Отричаме правото на всеки началник на затвор да определя своите естетични виждания, относно приличност в тайни общи административни актове, които даже не са публични и неизвестни за адресатите**. Още по-малко има такова право съответен служител от надзорния състав, за да издаде законосъобразно разпореждане за привеждане в приличност.

5. Медицинско обслужване в местата за лишаване от свобода

Проверките през 2018 г. показаха, че здравната система на пенитенциарната система остава нереструктурирана и качеството на здравната грижа за л. св. не се подобрява.

Приетата Стратегията за реформа на здравното обслужване в затворите в България и очертаване на план за действие 2018-2020 изработена по Проект „Подкрепа за изпълнението на решенията на Европейския съд по правата на човека и на стандартите и препоръките на Европейския комитет за предотвратяване на наказанията на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание в България (Реформа в затворите)“, не дава реален резултат през одитираната година.

НПМ смята, че е необходима структурна реформа в здравното обслужване на пенитенциарната система, с насоченост към външни здравни услуги. Към някои

затвори и арести привличат външни специалисти за консултации, на място – затвора и арестите в гр. София, затвора в гр. Пазарджик, затвора в гр. Бобов дол. В част от затворите първичната извънболнична медицинска помощ на л. св. се оказва от ОПЛ работещ по договор с НЗОК.

Съгласно чл. 128ал, 2 от ЗИНЗС за всички лишени от свобода се внасят здравноосигурителни вноски от момента на задържането им и придобиват статус на здравноосигурени лица с непрекъснати здравноосигурителни права. Вноските са за сметка на държавния бюджет и се превеждат чрез Министерството на правосъдието. Л. св. имат право да получават медицински услуги по реда на НДР по вид и обем, заплащан от НЗОК. Едновременно с това МП е осигурило здравно обслужване за л. св. в МЦ и специализирани болници разкрити към затворите и арестите, по реда на чл. 5 на Закона за лечебните заведения. Това обуславя препокриване на медицински дейности и двойно финансиране за здравното обслужване на л. св.

ГДИН ежегодно отчита недостиг на специалисти в МЦ и специализираните болници на затворите, което е лош показател за качеството на здравното обслужване. Този факт се дължи основно на недостига на специалисти в здравната система като цяло и от друга страна на нежеланието на МП да подобри условията на труд за специалистите в системата. Към момента има само психиатър на 0,50 към МЦ на затвора в гр. София, при предвидени към всеки МЦ.

НПМ смята, че успехът на реформата в здравното обслужване на затворите е неразривно свързана с подобряване битовото условия за живот и социалната ангажираност на затворниците.

НПМ смята, че действащата нормативната уредба, в частта медицинско обслужване в местата за лишаване от свобода и задържане под стража, не е актуализирана и не регламентира реалните възможности за здравно обслужване на л.св.

Затвор в гр. Бургас

В МЦ работят: фелдшер и медицинска сестра. Има ОПЛ, по договор с НЗОК, с работно време от 8 до 10 ч. вторник и четвъртък, което НПМ смята за недостатъчно.

От Регистър на травматични увреждания на МЦ се установи, че при повечето прегледи на л. св. са присъствали надзиратели. При три от случаите за 2018 г. е регистрирано, че е употребена на физическа от служители. При л. св. С. Р. К. медицинските специалисти на затвора са назначили рентгеново изследване, но не е извеждан за изследване. Не е уважено и искането на л. св. и освидетелстване от съдебен лекар (платено). Л. св. е преместен в затвора в гр. Стара Загора. Случаите са докладвани.

В МЦ се води дневник за издадените направления за консултация/лечение към външни специалисти, за диагностициране и определяне на лечение. Проверката установи, че при част от издадените направления не са вписани/няма извеждания. НПМ препоръча л. св. с издадени направления своевременно да се извеждат на външни специалисти и това да се отразява документално от надзирателите.

От амбулаторните картони на л. св. и разговор с фелдшера се установи, че и тук при постъпване в затвора на л. св. не се предлага изследване за ХИВ/СПИН. През 2018 г. е направено скринингово изследване на 15 л. св. от Регионалната здравна инспекция

в гр. Бургас. НПМ препоръча при постъпване в затвора на всеки л. св. да се предлага изследване за СПИН/ХИВ.

При срещите с л. св. НПМ получи оплаквания за грубото отношение на медицинския фелдшер. Л. св. Б. М. съобщи, че е отстранен от работа, като перач по медицински показания, по преценка на фелдшера при условие, че в затвора в гр. Пловдив е работил същата работа. Лекарката на затвора, не е била информирана. НПМ смята, че при наличие на лекар на затвора и ОПЛ, оценката за здравословното състояние на за л. св. следва да се прави от тях. Л. св. Г. С. съобщи, че не му е извършено оперативно лечение, поради неправилен документ издаден от фелдшера. Проверката показва, че прокуратурата е разпоредила на администрацията на затвора да извърши проверка по случая. Друг л. св. показва, че му дават болкоуспокояващи хапчета, а той е с хепатит тип С и очаква хепатопротективно лечение. Л. св. Т. бивш санитар, с много жалби за злоупотреби и нарушения на медицински специалист в МЦ предостави документи в подкрепа на твърденията си. Впоследствие НПМ установи, че л. св., които най-много се оплакват Т. и Б. М. са прехвърлени от затвора в гр. Бургас в ЗО „Дебелт“. НПМ определя тези действия на администрацията като прикрит вид на административна репресия и настоява тази практика да се преустанови. В знак на протест в ЗО „Дебелт“ л. св. Б. М. е направил опит за самоубийство.

При проверка в стационара на МЦ имаше л. св. с онкологично заболяване, с ампутирани долни крайници, на инвалидна количка, въпреки че в стационара на МЦ няма създадени условия за живот за хора с увреждания. Другият л. св. е със състояние след преживян мозъчен инсулт, оставен е без рехабилитация. В стационара на МЦ са настанявани л. св. по нареждане на надзорния състав, което е в разрез с нормативните изисквания.

НПМ направи препоръка на началника на затвора в стационара на МЦ да се настаняват л. св. само по медицински показания и по предписание на лекаря на затвора.

Хигиенно-битовите условия в стационара са незадоволителни и унижителни. Стаите са с 4 легла, дюшеците (където има) са мръсни, без чаршафи. Има хлебарки. На л. св. се предоставят кофи за ползване на тоалетна през нощта.

В МЦ център работи лекар по дентална медицина на граждански договор. При проведените интервюта нямаше оплаквания от стоматологичната помощ.

НПМ препоръча медицинската служба към ГДИН да оказва методична помощ и засили контрола върху дейността на МЦ – Бургас.

ЗО „Дебелт“

Медицинското обслужването на л. св. в ЗО „Дебелт“ се извършва от медицински фелдшер. Веднъж седмично той може да насочва л. св., към ОПЛ на затвора в гр. Бургас. Към момента на проверката няма чакащи за извеждане при ОПЛ. Има списък на л. св., чакащи за извеждане при лекаря по дентална медицина в Бургас.

В регистъра за травматични увреждания беше отразен преглед на л. св. А. Х. Ч., отразена е употреба на физическа сила от конвоирация състав. Л. св. е подал молба за извеждане за освидетелстване от съдебен лекар.

При направените интервюта стана ясно, че един л. св. е насочен към фелдшера с указания за извеждане на ОПЛ и рентгеново изследване, при други се разясняваха поставени диагнози. Нямаше оплакване от медицинското обслужване на фелдшера.

ЗО „Житарово“

Л. св. се посещават веднъж седмично от медицинския фелдшер към МЦ на затвора в гр. Бургас. Л. св. имат възможност и веднъж седмично да се извеждат до ОПЛ в МЦ на затвора Бургас.

При срещата на НПМ с л. св. постъпиха оплаквания за прекъснатата диспансеризация на л. св. психично заболяване и различни цени на доставените по рецепта от външни аптеки медикамент, труден достъп до ОПЛ.

Арест и затвор в гр. Пазарджик

Арестът е териториално е разположен в затвора и се обслужва от МЦ на затвора.

Материалната база на МЦ е амортизирана, в манипулационната таванът пада и може да доведе до инцидент по време на прегледи. НПМ направи препоръка на началника на затвора за извършване на ремонт в МЦ. Кадрово МЦ е обезпечен със специалисти. Не се срещат затруднения при настаняване на л. св. за лечение във външни лечебни заведения. Директорът на МЦ е привлякъл и външни специалисти (ендокринолог, психиатър, кардиолог) да посещават затвора веднъж месечно и консултират л. св. на място. Основните искания на л. св., при направените интервюта, са свързани с прекъсване на изпълнение на наказанието по реда на чл. 447 от НК. Имаше оплакване от л. св., че не консултиран с кожен специалист за обриви по лицето и тялото, което при проверката се потвърди.

През година в затвора не са идвали представители на РЗИ за извършване на скринингови изследвания за ХИВ/СПИН. Няма условия в МЦ за изпълнение на чл. 140, ал. 2 от ЗИНЗС, който указва, че за всички лишени от свобода се осигуряват условия за доброволно, анонимно или конфиденциално консултиране и изследване за ХИВ/СПИН.

В Регистъра за травматични увреждания на ареста НПМ установи: 9 задържани (Д.Й.Т., Я.К.Д., И.И.Ю., В.А.В., П.С.А., Р.М.Л.,Т.А.Т., В.К.А., С.Х.С.) с прегледи за увреждания при употреба на физическа сила на служители МВР по време на задържането. Тези случаи са докладвани на прокуратурата.

Арест и затвор в гр. Пловдив

Арестът е обезпечен с медицински специалисти за дейността – лекар и фелдшер. Медицинските специалисти отново се поставиха въпроса, че не им се предоставят възможност да се запознаят с СМЕ (съдебномедицинска експертиза) на задържаните, извършени по разпореждане на прокуратурата и така се пропускат необходими корекции в лечението.

НПМ установи, че през последния месец в ареста не е извършена периодичната дезинсекция и дератизация от фирма ДДД-1 ООД, по графика на ГДИН. Началникът на ареста пое ангажимент да за това уведоми ГДИН.

В Регистъра за травматични увреждания на ареста се констатираха 4 задържани, при които е регистрирана употреба на физическа сила от органите на МВР по време на задържане (Т.Р.,И.К.,Д.С., Р.С.)

В Регистъра за травматични увреждания на затвора се констатира един случай, при който е регистрирана употреба на физическа сила от надзирател.

МЦ на затвора е добра материално-техническа база. Кадрово обезпечен със специалисти.

И тук се констатира, че не са идвали представители на РЗИ за извършване на скринингови изследвания за ХИВ/СПИН. Няма условия в МЦ за изпълнение на чл. 140, ал. 2 от ЗИНЗС за всички лишени от свобода се осигуряват условия за доброволно, анонимно или конфиденциално консултиране и изследване за ХИВ/СПИН.

В тази връзка НПМ направи препоръка към ГДИН да организира и контролира изпълнението на чл. 140 от ЗИНЗС.

Арести в гр. София

Медицинското обслужване на задържаните в арестите се осъществява в МЦ, който разполага с лекарски и стоматологичен кабинет в ареста на „Г. М. Димитров“ и лекарски кабинет в специализирания арест на ул. „М. Векилски“. Лекарските кабинети са обезпечени за дейността. В стоматологичния кабинет работата е затруднена, поради амортизираната и често дефектираща стоматологична машина. Лекарят по дентална медицина в две поредни години е изготвял рапорт до ГДИН за закупуване на нова машина, което искане НПМ подкрепя.

Кадрово МЦ е обезпечен със специалисти: двама лекари, един от които е управител на МЦ, фелдшер, медицинска сестра и лекар по дентална медицина. Изпълнена е препоръката на НПМ за назначаване на лекар, който е управител на МЦ.

В арестите от години има практика задържаните, които подлежат на преосвидетелстване от ТЕЛК, да се отлагат докато са в ареста. Тази практика е в нарушение на здравните права на задържаните и ги лишава от социална пенсия по време на задържането им. Такъв е случаят на Е.П.Г. в ареста на бул. „Г. М. Димитров“. НПМ направи препоръка задържаните в арестите, подлежащи на освидетелстване за заболявания своевременно да се подготвят и извеждат на ТЕЛК.

Медицинските специалисти в ареста съобщиха за трудна колаборация с прокуратурата при необходимост от извеждане на задържаните за лечение. В ареста на бул. „Г. М. Димитров“ от месеци стои задържан с психични проблеми и суицидна нагласа, консултиран от психиатър и насочен за болнично лечение, но прокуратурата не дава никакъв отговор.

В арестите се работи по Метадоновата програма на д-р Канчелов. Към момента има 6 задържани на поддържаща терапия. Дейността на програмата в арестите следва да се наблюдава от МЗ.

При проверката на медицинската документация в Регистъра за травматични увреждания на ареста на бул. „Г. М. Димитров“ се установиха четирима задържани: А.Г.К., Б.Й.Я., Ю.А.Я. и Е.П.Г., при които е отразено упражнена физическа сила от служители на МВР. Прокуратурата е уведомена. В ареста на ул. „М. Векилски“ Регистър за травматични увреждания не е воден от началото на годината. НПМ

препоръча да се преглеждат и се вписват в Регистъра задържаните с белези и оплаквания за упражняване на физическа сила.

Затвора в гр. София

Няма промяна в организацията на МЦ.

Препоръките на НПМ за подобрене в материално-техническа база на МЦ и за подобряване условията на труд на медицинските специалисти остават неизпълнени за поредна година. Директорът на медицинския център е привлякъл медицински специалисти (кардиолог, невролог и психиатър) веднъж месечно да посещават затвора за извършване на консултативни прегледи на място. Медицинските специалисти съобщават за големи трудности при настаняване/консултиране на л. св. във външни лечебни заведения – л. св. са нежелани, поради наличие на охрана по време на лечението. НПМ отчита такъв проблем при столичните лечебни заведения. НПМ смята, че следва МЗ да определи лечебни заведения, които да поемат стационарното лечение на л. св.

За МЦ остава неприложим 140, ал. 2 от ЗИНЗС. От две години и МЗ не е провеждало изследвания за ХИВ/СПИН в затвора. В много случаи ретровирусна инфекция се открива при изследвания на л. св. при външно лечение. Л. св. съобщи, че при постъпване в затвора е информирал лекаря, че страда от ХИВ и Левкимия (не е представил медицински документи), искал е няколко пъти да бъде изследван и лекуван, и променен режимът на изтърпяване на наказанието. Едва след препоръка на НПМ л. св. е диагностициран с ретровирусна инфекция и е започнато лечение.

Дадена е препоръка на ГДИН да създаде възможност и потърси съдействие от МЗ за извършване на системни изследвания за ХИВ/СПИН в затворите.

В заключение, при провеждане на Реформата в здравното обслужване в затворите, следва да се промени и нормативната уредба, като се отчитат възможностите и състоянието на здравната система като цяло.

ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА, ТЪРСЕЩИ ЗАКРИЛА

- Капацитетът на Специалните домове за временно настаняване на чужденци да се определя при наличието на 4 кв. м. жилищна площ на лице.

- Следва да се регламентира редът за оказване на медицинска помощ в помещенията от затворен тип на Държавната агенция за бежанците.

- Трябва да се предприемат своевременно необходимите действия по Закона за закрила на детето при всички случаи на непридружени непълнолетни, настанени в Специализираните домове за временно настаняване на чужденци към Дирекция „Миграция“ към Министерството на вътрешните работи и в центровете на Държавна агенция за бежанците към Министерски съвет.

- Медицинският институт на Министерството на вътрешните работи следва да осъществява системен контрол върху дейността на медицинската служба в Специалните домове за временно настаняване на чужденци.

1. Места за временно настаняване на чужденци към Министерството на вътрешните работи

При посещенията си в двата Специални дома за временно настаняване на чужденци (СДВНЧ) в кв. „Бусманци“, гр. София и в гр. Любимец екипът на НПМ констатира, че капацитетът на центровете не е пълен. Към момента на проверката в гр. София от 400 места са заети 186, а в гр. Любимец от 300 места са заети 151.

При проведените интервюта настанените чужденци изразиха недоволство относно качеството и количеството на предлаганата храна. В двата СДВНЧ са разкрити лавки, от които лицата имат възможност да закупуват допълнителни продукти.

Местата, пригодени за гледане на телевизия, са в лошо материалнобитово състояние (олющена мазилка, счупени столове) и се нуждаят от ремонт. В двора на домовете има изградени футболно, баскетболно и волейболно игрища, но излизането се организира по график. НПМ смята, че въпреки усилията на ръководството на домовете да осигури условия за отдих, спорт и културна дейност, трябва да се създаде възможност тези места да се използват за по-голям период от време от настанените чужденци, които към момента реално бездействат през по-голямата част от деня. В тази връзка предстои изграждане на външна детска площадка в СДВНЧ – гр. Любимец.

В двата дома липсва специално пространство, пригодено за нуждите на семействата с деца. Те са отделени в обособени коридори, но продължава настаняването в общи спални помещения според тяхната националност и религиозна принадлежност. Изградени и оборудвани са детски и учебни стаи, но занятия в тях се провеждат само от представители на „Каритас“ – България. На място идват и психолози от Института по психология на МВР с месторабота в СДВНЧ, които изготвят индивидуални карти на случая и следят състоянието на лицата и децата.

Като положителна констатация може да се посочи, че за подобряване на комуникацията с чужденците служители от СДВНЧ преминават езиково обучение по английски език и по арабски език.

Създадена е организация настанените уязвими групи – жени, деца и семейства да се извеждат от СДВНЧ във възможно най-кратък срок. Съгласно чл. 44, ал. 9 от Закона за чужденците в Република България, по изключение, за придружените малолетни или непълнолетни лица се издава заповед за принудително настаняване в специален дом със срок до три месеца. В специалните домове се обособяват помещения за настаняване на малолетни и непълнолетни чужденци с подходящи за тяхната възраст и потребности условия. Принудително настаняване не се прилага по отношение на непридружените малолетни и непълнолетни лица. Органът, издал заповедта за налагане на принудителната административна мярка, предава лицето на служител на съответната Дирекция „Социално подпомагане“ (ДСП), която предприема мерки за закрила съгласно Закона за закрила на детето.

На практика, при залавяне на група незаконно пребиваващи на територията на страната чужденци, служителите на МВР вписват на място наличието на родствени връзки между лицата и децата в групата. Тази първоначална регистрация се извършва единствено по данни на чуждите граждани и в някои случаи води до основателно съмнение дали има реални родствени връзки между децата и възрастните. След приемането на семействата с деца в СДВНЧ, при провеждането на интервюта с тях, наличието на родствени връзки може да се установи с по-голяма точност.

В случаите, при които след провеждане на интервю се установи липса на родствена връзка между детето и вписания за придружител възрастен, данните на децата се подават до районната ДСП за предприемане на действия по Закона за закрила на детето. По данни на служителите на двата СДВНЧ, практиката на социалните служители е твърде различна.

В СДВНЧ – гр. Любимец за 2018 г. до момента на проверката до районната ДСП са подадени 80 случая на деца, установени по време на интервюта, като непридружени непълнолетни. До 24 часа социален служител идва на място в дома, за да се запознае със случая, след което веднага се предприемат действия по закрила.

В СДВНЧ – кв. „Бусманци“ за 2018 г. (към момента на проверката) са подадени 21 случая на деца, установени по време на интервюта, като непридружени непълнолетни. Единствено за един от тези случаи своевременно се е отзовал служител на районната ДСП, който и извел детето в подходяща социална услуга. В останалите случаи по информация на началника на СДВНЧ, социалните служители реагират след повече от една седмица, когато детето вече е изведено в централите на Държавна агенция за бежанците (ДАБ).

В СДВНЧ – кв. „Бусманци“ медицинското обслужване се осъществява от лекар – началник на медицинската служба и трима фелдшери, при определен щат за шестима медицински специалисти. Непълният щат затруднява 24-часовото медицинско осигуряване на дома, особено по време на отпуски.

При разговор за медицинското обслужване с началника на дома той изрази мнение, че лекарят на медицинската служба има негативно отношение към чужденците, понякога омаловажава техните оплаквания, забавя лечението и предприема действия едва след като състоянието на пациента се влоши. Поради това, чрез психолога се търсят алтернативни пътища за провеждане на консултации. Началникът на дома е уведомил за проблема заместник-директора на Медицинския институт (МИ) на МВР, който отговаря за организацията на медицинските служби в СДВНЧ.

НПМ намира за абсурдна създалата се обстановка при медицинското обслужване на чужденците, която следва да се разреши незабавно.

При проверката отново се констатира липса на преводачи, която е пречка за извършване на пълен и точен медицински преглед. Лекарят на медицинската служба си

е изработил табло с основни въпроси на всички използвани езици. При разговор с него, той съобщи като проблем недостига на медицински специалисти.

В СДВНЧ – гр. Любимец медицинското обслужване се осъществява от шестима медицински специалисти (пълен щат) – лекар, четирима фелдшери и медицинска сестра. Гарантирана е 24-часова медицинска помощ. За дейността все още не е осигурен ЕКГ апарат. Не е изпълнена и препоръката на НПМ за консултации с детски лекар веднъж седмично.

За оказване на специализирана медицинска помощ, в рамките на 2 дни чужденците се транспортират до МБАЛ Хасково, МЦ Свиленград или МБАЛ Харманли, с които МВР има сключени договори. За 2018г. са извършени 70 консултации с външни специалисти, от тях 6 на бременни жени за проследяване на бременността и 3 хоспитализации. Стоматологична помощ на чужденците се оказва в гр. Любимец. При хранене се изпълнява само диета за диабетно болни. Няма проблем с лекарства за децата, какъвто беше установен при предходната проверка.

2. Помещения от затворен тип към Държавна агенция за бежанците – кв. „Бусманци“, гр. София, с. Пъстрогор и гр. Харманли

По време на проверката в кв. „Бусманци“, гр. София имаше 5 настанени лица при капацитет 75 души. Всички лица бяха настанени в едно помещение, чиято площ, по мнение на проверяващия екип, не е достатъчна.

Със заповед № РД05-688 от 10.09.2016 г. от председателя на ДАБ е утвърден Правилник за условията за настаняване и вътрешния ред в помещения от затворен тип към териториалните поделения на Държавна агенция за бежанците към Министерския съвет.

НПМ има предложения по този правилник, както следва:

1. Правилникът следва да определи минимална жилищна площ на задържано лице, изключваща площта на евентуален санитарен възел, която според НПМ не може да бъде по-малка от 4 кв. м., като на тази база се определи и капацитетът на тези центрове. Освен това, следва да се гарантира минимална и максимална температура, ниво на дневна и изкуствена светлина, за да са ясни критериите за недопускане на нечовешко, нехуманно отнасяне или изтезание.

2. До изграждане на санитарни възли в помещенията следва да се преосмисли заключването по чл. 15, ал. 3 и да се осигури ползване на санитарни възли чрез постови полицаи, като се възприеме коридорно заключване.

3. Обстоятелството, че режимът е от затворен тип, изисква да се определи и право за разходка на открито за не по-малко от 1 час дневно, поради обстоятелството, че дневният режим се определя от директора на териториалното поделение по чл. 14 от този Правилник.

4. В чл. 17 следва да се уреди начинът на свиждане – преградно или безпреградно, съобразно индивидуална оценка на риска и с или без видеонаблюдение. Текстът на чл. 17, ал. 2, свързан с предварително искане, следва да отпадне. Това е право, което следва да се прилага без предварителна заявка. В този смисъл и изискването по чл. 21, т. 8 за присъствие на полицаи при всички случаи на свиждане би се явило нецелесъобразно.

5. В чл. 18 следва да отпадне и предварителната заявка за среща с адвокат, като времето за среща не би следвало да бъде ограничавано само до работни дни или указани часове, а по всяко време, поради възможността за нарушаване правото на защита. Следва да се инкорпорират и текстовете по чл. 34 от Закона за адвокатурата.

6. Независимият контрол по чл. 19 също не може да бъде обвързан с работно време от 9.00 до 16.00 часа, нито със съгласие на задържано лице. Такива ограничения са допустими при свиждания с тези лица, както и за представители на медиите. **Налага се да се допълни и правото на омбудсмана в качеството му на НПМ по чл. 28а от Закона за омбудсмана, поради обстоятелството, че охраната на входа и началника на Регистрационно-приемателния център изисква предизвестие и съгласие за допускане, поради непознаване правомощията на НПМ.** В тази връзка е желателно да се укажат и разрешените вещи по чл. 30, ал. 3 от Правилника за организацията и дейността на омбудсмана, а именно: фотоапарат, звуко- и видеозаписващи устройства, уреди за измерване на шум, температура и влажност, както и други измервателни уреди, необходими за целите на посещението.

7. В чл. 31 изчерпателно са изброени дисциплинарни нарушения, но не са определени дисциплинарни наказания. От текста на чл. 33, ал. 3 и ал. 4 е видно, че реално има дисциплинарни помещения за самостоятелно настаняване, но не е указан срокът, в който лицата ще бъдат настанявани, наказващият орган и възможността за обжалване. Следва да се определи и с какво са оборудвани тези самостоятелни помещения. В Закона за убежището и бежанците (ЗУБ) е предвидена административна отговорност при нанесени имуществени щети, но в Правилника е възможно да се въведат и други наказания, като лишаване от пощенска пратка и/или внасяне на разрешени вещи за определен брой свиждания. В тази връзка е необходимо и списъкът с разрешени вещи да бъде изнесен в публичен нормативен акт, а в ЗУБ да бъде предвидена административна отговорност за внасяне на неразрешени вещи от лица, идващи на свиждане.

8. Изрично следва да се доразвият хипотези за използване на сила и помощни средства, като тези помощни средства следва да бъдат изчерпателно изброени, както и да се посочат случаите, в които те могат да бъдат ползвани законосъобразно. Всеки един от тези случаи следва да бъде отразен в регистър за употреба на сила, както и да се гарантира медицински преглед, който да установи наличие ли не на нанесени травми.

9. В чл. 35 следва да се допълни нова точка „взета процесуална мярка „задържане под стража“ или привеждане в изпълнение на влязла в сила присъда с наказание „лишаване от свобода“, във връзка с чл. 31, ал. 3 от Правилника.

В бъдеще може да се наложи да се обсъждат и алтернативи на този тип задържане, включително, ако е необходимо, прекратяване на процедурата за предоставяне на статут.

По отношение на Транзитен център – с. Пъстрогор съществува Решение на Министерски съвет по протокол № 24 от 20 юни 2018 г. по доклад за изпълнение на мярка 168 „Преобразуване на транзитен център „Пъстрогор“ от отворен в затворен тип“, по което е решено центърът да продължи дейността си като такъв от открит тип. В него обаче могат да се откриват обособени помещения или части от затворен тип, съгласно чл. 47, ал. 4 от ЗУБ. В деня на посещението не бяха обособени такива помещения. При налични 320 места бяха настанени 12 лица.

Екипът на НПМ няма препоръки и може да отбележи само отличната работа на екипа в този транзитен център.

В гр. Харманли бе посетена само сградата, подготвена за откриване на помещения от затворен тип. По данни на служителите капацитетът е за 248 легла. Центърът е готов за експлоатация, но няма издаден акт за откриването му. В помещенията няма изградени санитарни възли и капацитетът не отговаря на изискванията за достатъчно жилищна площ.

Сред основните констатации на НПМ при горепосочените помещения са, че не е налице наличие на изискуемия акт на Министерски съвет по чл. 47, ал. 3 от ЗУБ по отношение на сградата в гр. Харманли. Не се установява и такъв акт, с който помещенията на МВР в кв. „Бусманци“ се предоставят за ползване на ДАБ.

В тази връзка НПМ отправи своите препоръки към министъра на вътрешните работи и председателя на ДАБ.

ЗАЩИТА НА ЛИЦА С ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

- При извършените през 2018 г. проверки на НПМ отново се повтарят констатациите от предходни години, че държавните психиатрични болници са нереструктурирани и качеството на предоставяната в тях здравна грижа не се подобрява.
- Повечето държавните психиатрични болници са изолирани, с остър материална база и лоши битови условия, хроничен недостиг на кадри и невъзможност за комплексно медицинско обслужване и социална рехабилитация.
- Недостатъчните социални услуги в общността за лица с психични заболявания забавят деинституционализацията на психиатричната помощ.
- Необходима е цялостна политика в областта на психичното здраве, която да позволява интегриран подход по отношение на психиатричните заболявания и развитието на системата за грижи и подкрепа на хората, страдащи от психични разстройства, както и на техните близки.

При извършените през 2018 г. проверки на НПМ отново се повтарят констатациите от предходни години, че държавните психиатрични болници (ДПБ) са нереструктурирани и качеството на предоставяната в тях здравна грижа не се подобрява.

Към момента, в страната функционират 12 ДПБ; 12 Центъра за психично здраве (ЦПЗ); 5 психиатрични клиники в университетски болници и 17 психиатрични отделения в многопрофилни болници. Легловата база в тях съставлява 10% от всички болнични легла в страната.

Продължителното стационарно лечение се извършва в ДПБ. По данни на Националния център по общественото здраве и анализи, за 2016 г. средният престой на пациент в психиатрична болница е 56.7 дни, а в ЦПЗ е 20.7 дни. Ако се сравнят икономическите показатели на ДПБ с тези на ЦПЗ е видно, че средно за 2016г. един храноден в ЦПЗ е 3.12 лв., в ДПБ е 2.56 лв. Един лекарствен в ЦПЗ е 2.04 лв., а в ДПБ е 1.76лв. Налага се извод, че въпреки по-продължителното лечение, провеждано в държавните психиатрични болници, финансирането на дейността им е по-малко от това в ЦПЗ. Общите разходи за психично здраве годишно са под 3% от бюджета на Министерство на здравеопазването (МЗ).

1. Финансиране и човешки ресурси

Различният начин на финансиране на ДПБ и ЦПЗ води до разлика в заплащането на медицинските специалисти за полагане на еднакъв труд, както и до различни разходи за издръжка на лечебните заведения.

През 2018г. е извършена промяна в Методиката за субсидиране на лечебните заведения и за финансиране на ЦПЗ е въведен допълнителен критерий за лечение на болен – ниво на компетентност на ЦПЗ: за леглоден на структура с III ниво на компетентност- 38, 50 лв; с II ниво на компетентност- 35,00лв.; с I ниво на компетентност- 28,00 лв. Когато лечебното заведение няма присъдено ниво на компетентност то получава заплащане за II ниво на компетентност. Цената на всеки леглоден, когато е проведен при висока степен на зависимост от грижи, но не повече от

7 дни за една хоспитализация, или е проведен за лечение на деца, се завишава с 50 на сто.

По отношение на „историческото“ финансиране на ДПБ от МЗ се забелязва увеличение на фонд „Работна заплата“ при всички болници, с което тази препоръка НПМ се отчита като изпълнена.

От друга страна, финансовите средства за фонд „Издръжка“ и капиталовите разходи на болниците остават непроменени, а в някои случаи дори са намалени.

Например, в ДПБ – Царев брод, област Шумен бюджетът на фонд „Издръжка“ е намален от 2015 г. на 657 349 лв., за 2018 г. също е 657 349 лв. По данни от Анализа за дейността на ДПБ – Царев брод, през цялата 2017 г. за храна са изразходени – 125 939 лв., за медикаменти – 86 954 лв., за постелъчен инвентар и облекло за пациентите – 848 лв. За основен ремонт няма изразходени средства. Храноденът на един пациент излиза по-малко от 2 лева на ден, а средствата, отделени за постелъчен инвентар и облекло са 95 стотинки на пациент за целия му престой. В тази връзка НПМ счита, че е необходимо да се увеличи бюджетът на държавните психиатрични болници за фонд „Издръжка“.

Друг проблем е **хроничният недостиг на медицински и немедицински специалисти в лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ.** В някои болници пациенти работят като санитарии. Това влошава качеството на лечебно-диагностичния процес и психо-социалната рехабилитация на пациентите.

Например, към момента в ДПБ – гр. Нови Искър са незаети 6 щатни бройки за лекари и 9 щатни бройки за медицински сестри, поради което директорът на лечебното заведение изпълнява и функциите на лекуващ лекар.

2. Местоположение и материална база

В повечето случаи ДПБ са разположени извън населените места, с лоша пътна и комуникационна инфраструктура (Държавна психиатрична болница – Карвуна, община Балчик), което влошава качеството на предоставяната грижа и затруднява достъпа на специалисти. Още повече, в медицински стандарт „Психиатрия“ е предвидено: „клиниката или отделението по психиатрия да разполагат с възможност за ползване на рентген, ЕЕГ и клинична лаборатория, всички с осигурен за болницата достъп в рамките на 24 часа в денонощието, както и с възможност за извършване на медицински консултации с други медицински специалисти - всичко това на територията на населеното място, а също и с ЕКГ и инсталация за подаване на кислород на територията на болницата“.

В единични случаи, ДПБ са разположени в градове с възможност за предоставяне на комплексни здравни и социални услуги (Държавна психиатрична болница – гр. Пазарджик).

При повечето ДПБ материалната база е остаряла и амортизирана. Например, в почти всички стаи на пациентите в ДПБ – Царев брод, област Шумен е видно наличието на мухъл, няма подходяща подова настилка, част от стените не са измазани. Санитарните възли и баните във всички отделения не отговарят на хигиенните изисквания и също се нуждаят от цялостен ремонт. Също така, болничните стаи са пренаселени. Средно са настанени по петима пациенти, като площта на стаите не предполага такъв брой настанени и се стига до ограничаване на личното пространство на пациентите. По време на проверката екипът на НПМ установи, че голяма част от пациентите нямат лични вещи. В тази връзка НПМ отправи препоръка

към МЗ за да се извърши цялостен ремонт на болничните стаи и санитарните помещения на Държавна психиатрична болница – Царев брод.

Сходни условия са констатирани при предишни проверки в ДПБ – гр. Раднево. При повторните проверки НПМ установи, че дадената препоръка към МЗ за отпускане на средства за извършване на множество ремонтни дейности в ДПБ – Раднево не е изпълнена.

Също не са изпълнени препоръките на НПМ за подобряване на материално техническата база на ДПБ – гр. Нови Искър и за преместване на ЦПЗ София – област в друга сграда.

3. Здравни грижи. Закрила и сигурност на пациента

Около 30 % от пациентите в ДПБ в страната са настанени на задължително или принудително лечение. Болните са настанени в лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ по чл. 153 от Закона за здравето и чл. 89 в от НК. Те се лекуват след информирано съгласие.

В повечето държавни психиатрични болници не може да бъде изпълнен медицински стандарт „Психиатрия“, утвърден с Наредба № 24/2004 г. на Министерство на здравеопазването, която регламентира предоставянето на качествена медицинска помощ в лечебните заведения.

При извършените от НПМ проверки се констатира, че в някои случаи нормативни документи, гарантиращи правата на пациентите не се изпълняват.

Например, екипът на НПМ провери Книгата за приложени мерки за временно физическо ограничаване в Първо отделение за активно лечение – мъже в ДПБ – Царев брод, област Шумен. Бяха констатирани пропуски във връзка с липсата на дата, на която са имобилизирани пациентите. Също така, броят на фиксациите е много голям. Екипът на НПМ се среща с пациент, който по време на интервюто беше изписан от болницата. По негови твърдения, той е бил в изолатора на Женско остро отделение цял ден, а не шест часа, както е според Наредбата за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства. НПМ препоръча да се спазват разпоредбите на Наредбата.

В ДПБ – Царев брод НПМ проведе интервюта с пациенти. По техни данни, персоналят на болницата рядко ги извежда на разходка в двора на лечебното заведение. Екипът на НПМ също не видя да има пациенти на разходка и констатира, че за тях не се полагат достатъчно грижи. Служителите не предоставят достатъчно дрехи и средства за поддържане на личната хигиена на болните. Според пациентите, част от персонала се държи грубо с тях. НПМ препоръча да се извеждат редовно пациентите на разходка на открито и да се подобрят предоставяните здравните грижи.

Също така НПМ установи, че когато болният е поставен под запрещение и настойник е негов близък или роднина, който няма възможност да полага грижи за него в общността, се предпочита лечението в ДБП да бъде продължено. В подобни случаи НПМ констатира, че въпреки дадените многобройни препоръки, кметовете на общини не изпълняват задълженията си, разписани в Семейния кодекс (СК), а именно:

Съгласно чл. 154 от СК орган по настойничеството и по попечителството е кметът на общината или определено от него длъжностно лице.

Съгласно чл. 170 от СК органът по настойничеството и по попечителството упражнява надзор върху дейността на настойника. Той може да спира неговите действия и да предписва извършването на действия, след като вземе мнението на настойническия съвет. Същото се прилага съответно и за попечителя.

Съгласно чл. 171 от СК всяка година до края на месец февруари настойникът дава отчет за дейността си пред настойническия съвет и го представя пред органа по настойничеството и по попечителството. Органът по настойничеството и по попечителството се произнася по отчета на настойника и по обясненията на попечителя и ако констатира нередовности, изисква отстраняването им.

Когато настойникът без уважителни причини не се яви или не представи отчета, органът по настойничеството и по попечителството му налага глоба в размер от 50 до 500 лв. Той изисква отчета от заместник-настойника.

Съгласно чл. 173 от СК, органът по настойничеството и по попечителството освобождава настойника или попечителя, когато интересите на поставения под запрещение изискват това. В тези случаи се назначава настойнически съвет или попечител и заместник-попечител по общия ред.

НПМ смята, че в случаите, когато настойникът/попечителят поддържа продължителния престой (над 1 година) на лице с психично заболяване в лечебно заведение за стационарна психиатрична помощ интересът на поставения под запрещение е нарушен и кметът на общината или определено от него длъжностно лице трябва да предприеме незабавни действия за извеждане на лицето от болницата и предоставяне на социални и здравни услуги в общността.

4. Приемственост на грижата и деинституционализация на психиатричната помощ

Друг съществен проблем на психиатричната грижа в страната е **липсата на приемственост между лечебните заведения, както по отношение на грижите и терапията, така и на информацията за даден пациент.** Няма практика след изписването от лечебното заведение или психиатричния стационар да се води случаят на пациента, той да бъде насочен за проследяване, поддържаща терапия или друг вид психосоциална помощ с оглед неговото обратно включване в общността. Тези дейности се извършват хаотично, в зависимост от състоянието и желанието на пациента, или по инициатива на близките му.

За решаване на този проблем, с изменение на Закона за здравето от 2009 г. в чл. 147а е заложено, че МЗ трябва да създаде и поддържа Национален служебен регистър на лица с психични разстройства. Редът и условията на водене и ползване на данни от регистъра трябва да се определят с наредба на министъра на здравеопазването, която до момента все още не е издадена.

Съгласно чл. 148 от Закона за здравето, сред основните принципи при лечението на лица с психични разстройства са намаляване на институционалната зависимост от продължително болнично лечение и приоритет на грижите в семейството и социалната среда.

Въпреки това при проверките беше установен голям брой трайно настанени (над 1 година) за лечение лица. Например, в ДПБ – гр. Нови Искър, която е с капацитет 130 легла, близо 25 души престояват там повече от една година. В един случай, пациент пребивава в болницата 23 години. НПМ смята, че продължителният престой на хора с психични заболявания в болнични институции по същество е принудителна институционализация и нарушава основни човешки права.

Съгласно чл. 19, ал. 6 от Правилника за устройството и дейността на лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ по чл. 5, ал. 1 от Закона за лечебните заведения, изписването на пациент от заведението за психиатрична помощ се извършва

от началник-отделението по предложение на личния терапевт. При изписване на пациент, чието състояние налага придружител, същият се предава на близките му.

Практиката сочи, че в някои случаи близките на пациентите не желаят да полагат грижи за тях и отказват да вземат болния от ДПБ, поради което той не може да бъде изписан и се налага срокът на лечението му да бъде продължен. В тези случаи в ДПБ не се провежда лечение на лице с остро психично заболяване, а на практика се предоставя социална услуга. **НПМ смята, че е от изключителна важност да се работи за извеждане на тази група болни от изолацията им и да се предоставят здравни и социални грижи в общността.**

Вместо това, с прието през 2010г. изменение в чл. 5, ал. 4 от Закона за лечебните заведения е посочено, че лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ могат да предоставят социални услуги по реда на Закона за социалното подпомагане. На практика, тази промяна позволява разкриването на Дневни центрове и Защитени жилища на територията на лечебните заведения.

НПМ смята, че държавната политика за психично здраве трябва да изведе като приоритет необходимостта от успешна деинституционализация на болните с психични заболявания и тяхната социализация. Разкриването на Защитени жилища и други социални услуги в държавни психиатрични болници, които са отдалечени от населените места, задълбочава изолацията на болните. Необходимостта от деинституционализация на системата за предоставяне на стационарна психиатрична помощ е залегнала и в Националната здравна стратегия 2020, приета от Министерския съвет през 2013 г.

В Плана за действие за изпълнение на Националната здравна стратегия 2020, приет от МЗ, в Политика 1.5 Опазване и подобряване на психичното здраве, като Мярка 1.5.2 е заложено Осигуряване на стратегическа рамка и финансови механизми за планиране и реализация на политиката за психично здраве. В тази Мярка, дейност 1.5.2.2 е Разработване на концепция и план за действие за деинституционализация на болните с психични заболявания в ДПБ, със срок на изпълнение 2016 г.

Въпреки това, тази и други дейности по изпълнение на мерки от Стратегията, предвидени за 2016 г. не са изпълнени.

Националният център по общественото здраве и анализи е изработил Национална програма за психично здраве на гражданите на Република България 2017–2023. Предвидено е финансирането по тази програма да е основно от републиканския бюджет, с обща приблизителна стойност от 7 милиона лева. Тя е обсъдена на Национална среща на експерти от областта на психичното здраве, администратори на психично-здравни програми и услуги и НПО, но няма данни да е внесена за обсъждане в Министерски съвет.

При извършването от НПМ проверки може да се направи извод, че психиатричната помощ в страната все още не е реформирана, въпреки наличието на всички необходими нормативни документи.

5. Информационни кампании

От особено значение е да се прилага разпоредбата на чл. 145, ал. 1, т. 8 от Закона за здравето и да се предприемат действия за обществена информираност по проблемите на психичното здраве, включително чрез провеждане на информационни кампании, чрез които да се намали стигмата върху лицата с психични заболявания. Необходимо е обществото и близките на болните да приемат, че те имат нужда от

лечение и специализирани грижи, а изолацията, в която се намират в момента, води до влошаване на състоянието им и е в пряко нарушаване на техните права.

Болният също трябва подробно да бъде запознат с всички възможности за подкрепа и социални услуги в общността – дневни стационари към лечебни заведения за психиатрична помощ, дневни центрове, защитени жилища и др., както и за обстоятелството, че за ползване на социални услуги е необходимо да подаде искане до дирекция „Социално подпомагане“ по настоящ адрес.

СОЦИАЛНИ ИНСТИТУЦИИ ЗА ДЕЦА И ВЪЗРАСТНИ

- Настаняването на деца и възрастни от семейна среда в институция трябва да бъде крайна мярка за закрила.

- Държавните институции трябва да подкрепят семейството и близките на застрашените от изоставяне деца и възрастни, за да се предотврати настаняването им в институции.

- Необходимо е да се увеличи трудовото възнаграждение на служителите в сферата на социалните услуги за деца и възрастни.

- Компетентните институции трябва да осъществяват редовен ефективен контрол върху доставчиците на социални услуги за деца и възрастни.

- Трябва да се създадат условия децата и възрастните, настанени в институции, да ползват социални услуги в общността.

За поредна година се налага НПМ да отбележи, че дирекциите „Социално подпомагане“ към Агенция за социално подпомагане (АСП) продължават настаняването на деца и лица в резидентни социални услуги, като ги извеждат от семейна среда. Становището, многократно заявявано от НПМ е, че настаняването на деца и възрастни от семейна среда в институция трябва да бъде крайна мярка за закрила. Започналият през 2010 г. процес на деинституционализация протича с бавни темпове и все още не са изградени достатъчно социални услуги в общността за деца и за възрастни.

От изключителна важност е държавните институции да подкрепят семейството и близките на застрашените от изоставяне деца и възрастни, като в този процес да вземат участие също и общините, неправителствения сектор, граждански сдружения и др.

Като основен проблем, констатиран при проверките на НПМ в социалните институции за деца и възрастни, е **липсата на квалифициран персонал, който да полага адекватни грижи за настанените в тях**. Причините за това са в ниското заплащане, недостатъчните обучения, липсата на изисквания за образователен ценз, отдалечеността от общински центрове, което неизбежно води до липса на мотивация и голямо текучество.

Независимо че за 2019 г. са предприети действия за увеличаване на единните разходни стандарти на всички социални услуги, заплатите на социалните работници отново са близки по размер с минималната работна заплата за страната (за 2019 г. минималната работна заплата е 560 лв.). **НПМ констатира, че това води до голямо текучество на персонала в институциите, разположени в големите общини.**

В тези случаи разликата между заплатата на социалните работници в институциите и средната работна заплата е 100 %.

Основният фактор, от който зависи предоставянето на качествена социална услуга, е човешкият ресурс. Полагането на грижи за деца и възрастни, настанени в институции и услуги в общността, е трудна и отговорна задача, с чието изпълнение са натоварени служителите, които ежедневно работят с тях. **Именно за това тези служители трябва да бъдат подкрепени от държавата и общините.**

1. Социални институции за деца

През 2018 г. фокусът на проверките на НПМ в институциите за деца беше насочен основно към центрове за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания (ЦНСТДМУ). Бяха посетени общо 4 институции – центрове за настаняване от семеен тип за деца с увреждания и 1 дом за медико-социални грижи за деца (ДМСГД). Основната констатация на НПМ е, че в институциите се наблюдават системни проблеми при полагане на грижи за децата, като най-сериозен от тях е липсата на специализиран персонал, като психолози, социални работници, кинезитерапевти и др.

Центрове за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания – „Христо Ботев“, „Васил Левски“, „Екзарх Йосиф“ и „Патриарх Евтимий“ в гр. София

Основната констатация на НПМ след проверките в центрoвете за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания в гр. София е липсата на персонал.

Центрове за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания са социални услуги в общността от резидентен тип, която осигурява среда, близка до семейната, за деца и младежи на възраст от 3 до 29 години. Сградният фонд на центрoвете е построен през 2015 г., като изцяло отговаря на потребностите на децата. Помещенията са големи, модерно обзаведени. Капацитетът на социалната услуга е за 14 деца. Към дата на проверката той беше запълнен. Към дата на проверката в ЦНСТДМУ „Христо Ботев“ бяха настанени общо 12 деца и младежи, в ЦНСТДМУ „Васил Левски“ – 11 деца, в ЦНСТДМУ „Екзарх Йосиф“ – 11 деца и в ЦНСТДМУ „Патриарх Евтимий“ – 13 деца и младежи. Дванадесет деца се обучават в помощно училище. Също така, всички ползват социални услуги в общността – Дневен център за деца с увреждания, Дневен център за възрастни с увреждания, Център за социална рехабилитация и интеграция – гр.София. Ежегодно потребителите на социалната услуга преминават медицински и стоматологични прегледи. При необходимост се извършват прегледи от психиатър. Екипът на НПМ се запозна с поименните разписания на длъжностите в центрoвете и установи, че в ЦНСТДМУ „Васил Левски“ има незаети пет длъжности за детегледачи, а в ЦНСТДМУ „Патриарх Евтимий“ и „Екзарх Йосиф“ общо незаети шест длъжности за детегледачи. Като основен проблем, констатиран при проверките на НПМ в тези социалните институции за деца, е липсата на квалифициран персонал, който да полага адекватни грижи за настанените в тях, както и постоянното текучество на персонала, поради ниско заплащане и липса на обучения.

В тази връзка, омбудсманът като НПМ отправи препоръка към министъра на труда и социалната политика **да се предприемат мерки за увеличаване на възнагражденията на всички служители в Центровете за настаняване от семеен тип за деца, както и да се организират редовни обучения и квалификационни курсове на служителите от Центровете за настаняване от семеен тип за деца.** След препоръките на омбудсмана, Министерството на труда и социалната политиката предприе действия в посока увеличаване на бюджета на ЦНСТДМУ, както и на трудовите възнаграждения на служителите. Също така, през 2019 г. е предвидено да бъдат обучени 6 000 работещи в социалните услуги лица. Ще се реализират и дейности за супервизия и кризисна интервенция на социалните работници.

Дом за медико-социални грижи за деца „Св. Иван Рилски“ – гр. София

През 2018 г. екип на НППМ извърши повторна проверка на ДМСГД „Св. Иван Рилски“ – гр. София. Домът е с капацитет 70 деца, като към момента на проверката бяха настанени 36 деца.

Материалната база на дома е стара, спалните помещения са пренаселени, баните и тоалетните са недостатъчни. Като пример може да се даде пето отделение. То разполага с една спалня за 12 деца и една баня и тоалетна.

Екипът на НППМ се запозна със седмичното меню от 19.11.2018 г. до 25.11.2018 г. и констатира, че менюто на децата е **бедно и еднообразно, не е съобразено с изискванията на Стандарт 9 към Приложение № 3 към чл. 48 от Наредбата за критериите и стандартите за социални услуги за деца**. За пример може да бъде посочено, че за цялата седмица като десерт на децата е предвидено кисело мляко, основното ястие за вечеря през цялата седмица е постно, а за обяд е предвидено два пъти пиле и веднъж кюфтета. За седем дни децата нямат нито веднъж сготвено основно ястие от риба, телешко месо или друго подходящо за възрастта.

Съгласно представеното на екипа на НППМ поименно щатно разписание в ДМСГД „Св. Иван Рилски“ – гр. София са назначени 70 души персонал, като 19 от тях са пенсионери и има 16 незаети щатни бройки.

От всички настанени деца, само осем са вписани в регистрите за осиновявания. Част от децата престояват в дома повече от четири години. Многократно екипът на НППМ е заявявал, че дългият престой на деца в институции пряко нарушава техните права. Това причинява не само психични травми на децата, но и ги лишава от възможността да бъдат в семейна среда. В тази връзка, екипът на НППМ се обърна към Отдела „Закрила на детето“ към ДСП – Лозенец да изготви и предостави справка за всяко дете, настанено в ДМСГД „Св. Иван Рилски“ – гр. София: какви мерки са предприети до момента и какви предстоят да бъдат предприети, във връзка с намаляване престоя на децата в дома.

След извършената проверка омбудсманът като НППМ отправи препоръка към министъра на здравеопазването, а именно – **да се предостави на екипа на НППМ визията за деинституционализация на дома, да се осъществи поэтапно намаляване на капацитета, да се предвидят средства за вътрешен ремонт, да се предоставя на децата качествена храна, съобразена с възрастта им**.

Също така НППМ отправи препоръка към директора на ДСП – Лозенец да изготви и предостави справка на омбудсмана за всяко дете, настанено в ДМСГД „Св. Иван Рилски“ – гр. София: какви мерки до момента са предприети и какви предстоят да бъдат предприети, във връзка с намаляване престоя на децата в дома. Към този момент, омбудсманът като НППМ все още не е получил отговор от Министерството на здравеопазването.

2. Социални институции за възрастни

През 2018 г. НППМ извърши повторни проверки в 5 дома за пълнолетни лица с умствена изостаналост (ДПЛУИ), 3 Дома за пълнолетни лица с психични разстройства (ДПЛПР), както и разкритите в съответните области Защитени жилища за пълнолетни лица с умствена изостаналост и с психични разстройства.

При извършените проверки се повтарят констатациите от предходни години, че системата за предоставяне на институционална социална грижа все още е

нереформирана и качеството на социалната услуга за момента не е повишено. Един от основните проблеми е, че домовете често са разположени извън населените места, с лоша пътна и комуникационна инфраструктура, което затруднява достъпа на специалисти. В единични случаи домовете и новоизградените защитени жилища са разположени в градове, с възможност за предоставяне на комплексни социални и здравни услуги. В повечето от проверените институции, материалната база е остаряла и амортизирана.

В тази връзка НППМ препоръча на министъра на труда и социалната политика да се предприемат своевременни действия за увеличаване на разходните стандарти на всички резидентни социални услуги за възрастни хора, с цел повишаване качеството на предоставяната грижа

В Аналитичен доклад на социалните услуги държавно делегирана дейност за пълнолетни лица към 31 май 2017 г. на АСП по отношение на някои от посетените домове за пълнолетни лица с умствена изостаналост и психични разстройства (ДПЛУИ гр. Баня, община Карлово; ДПЛУИ гр. Пловдив; ДПЛПР с. Петково, община Смолян) е направено предложение да се намали поетапно капацитетът, като първа стъпка в тази посока е преустановяване на настаняването в институцията. Към момента на извършените от НППМ проверки е преустановено настаняването единствено в десетте специализирани институции, които са предвидени за закриване.

Препоръката и при предишните посещения на НППМ е **да се предприемат действия по деинституционализация, като се ангажират конкретни действия и срокове за изпълнението им.** Становището на Министерство на труда и социалната политика е, че този въпрос ще бъде решен с Националната стратегия за дългосрочна грижа (НСДГ) и Плана за действие за периода 2018-2021г. за изпълнение на НСДГ, след изграждането на социални услуги от нов тип, разположени в общността.

Многократно НППМ е заявявал, че настаняването на деца и лица в институции пряко нарушава техните права.

Настаняването на лице от семейна среда в институция трябва да се прилага като крайна мярка за закрила. Основната препоръка на НППМ е дирекциите „Социално подпомагане“ към АСП да преустановят настаняването на лица в резидентни социални услуги от стар тип и да се ускори процесът на изграждане на нови социални резидентни услуги и на услуги в общността.

Констатацията на НППМ е, че към момента много малък процент от настанените в резидентни социални институции лица ползват услуги в общността, което е предпоставка за потенциални трудности при преместването им в нови социални услуги и е пречка за успешното им бъдещо включване в обществото. Това обстоятелство е в разрез и с Общите европейски насоки за преход от институционална грижа към грижа в общността.

При извършените проверки могат да бъдат изведени следните примери:

1. В Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – с. Самуил, община Самуил материалната база видимо е в добро общо състояние, спалните и санитарните помещения са съобразени с броя на настанените лица. Въпреки това, при проверката се установи тежка миризма на мухъл, който е предпоставка за разпространение на респираторни и други заболявания. НППМ установи, че едно от настанените лица е с белодробна туберкулоза и е настанено за лечение в Държавна психиатрична болница – с. Карвуна, област Добрич. При други близо 40 лица са установени отклонения при извършване на проба на Манту и е назначена медикаментозна терапия. По информация на директора на дома, в ДПЛУИ няма лица с активна форма на туберкулоза. Въпреки това екипът на НППМ счита, че предвид големия брой лица с установени отклонения

при проба на Манту и тежката миризма на мухъл в дома е необходимо да бъде извършена цялостна проверка от Регионалната здравна инспекция.

Официалното становище на кмета на община Самуил е, че: „миризма, дължаща се на мухъл и влага в институцията, никога е нямало“.

От настанените в дома лица 15 души са дееспособни, 71 души са поставени под запрещение с настойник на 69 от тях – директорът на дома, на 2 – медицинската сестра. В тази връзка НПМ отново подчертава становището си, че е необходимо да се предприемат действия за промяна на практиката служител на специализирана институция да бъде настойник и/или попечител на голям брой потребители. Това е предпоставка за наличие на конфликт на интереси, както и поставя въпроса до колко едно лице, което паралелно изпълнява служебните си задължения, е в състояние оптимално да управлява имуществото на толкова голям брой поставени под запрещение лица.

Към момента на проверката, пълнолетните лица не ползват социални услуги в общността, което засилва изолацията им. След отправена препоръка на НПМ са предприети действия за подаване на заявления за ползване услугите на педагог, социален работник и кинезитерапевт от Център за социална рехабилитация и интеграция – с. Владимировци, община Самуил.

2. Дом за пълнолетни лица с психични разстройства – с. Черни връх, община Смядово се намира във високопланински и труднопроходим при зимни условия район. Към момента на проверката, пълнолетните лица не ползват социални услуги в общността. След отправена от НПМ препоръка за изготвяне на уведомителни писма и документи до настойниците на потребителите, с цел ползване на услугите на Дневен център за пълнолетни лица с увреждания в гр. Смядово.

3. Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – с. Медовина, община Попово и Дом за пълнолетни лица с психични разстройства – с. Ровина, община Смолян могат да бъдат посочени като положителен пример, като в тях съответно 7 души ползват услугите на логопед и психолог в Център за социална рехабилитация и интеграция в гр. Попово и 9 души ползват услугите на Дневен център в гр. Смолян. Подадени са и заявления за преместване в подходяща резидентни социални услуги в общността.

4. В Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост гр. Пловдив е необходимо извършването на освежителен ремонт в общите и в спалните помещения, както и подмяна на подови настилки. Домуващите ползват общи санитарни помещения, които са крайно недостатъчни спрямо броя на потребителите, в нарушение на чл. 40е, т. 3 и т. 5 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане (ППЗСП). В отговор на препоръките на НПМ, кметът на община Пловдив е отпуснал средства за извършване на основен ремонт на покрива и спалните помещения и е заложено дофинансиране с цел изграждане на допълнителни санитарни помещения.

Медицинските грижи за потребителите в ДПЛУИ гр. Пловдив се осъществяват от 4 медицински сестри, при щат за 6 бр., и от 7 санитарни, при щат от 9 бр. Наличните медицински сестри не могат да осигурят 24 часови медицински грижи на потребителите и дневният им график се покрива от социалните работници. В дома има потребители със соматични увреждания, на инвалидни колички, което налага и полагането на повече грижи. Недостигът на персонал е осезаем при необходимост от настаняване на потребител в болнично лечебно заведение, тъй като лечебните заведения изискват да се осигурява придружител за времето на лечението.

5. Капацитетът на ДПЛПР с. Петково, община Смолян е 100 души, с профил за мъже над 18 годишна възраст. Към момента на проверката са настанени 99 лица. Екипът на НПМ установи, че в дома, включително в отделението за лежачо болни, не

е изградена рампа за достъп на трудноподвижни лица, поради което те пребивават основно в спалните помещения. За пореден път в своите доклади НПМ се налага да посочи, че с неосигуряването на достъпна среда се нарушават редица нормативни изисквания. След препоръката на НПМ е монтирана рампа за достъп на трудно подвижни лица.

Домуващите и в този дом не ползват социални услуги в общността, поради обстоятелството, че подкрепящи социални услуги в общността не са разкрити.

6. При посещението на НПМ в Защитени жилища за пълнолетни лица с умствена изостаналост 3 и 4 – гр. Банско екипът също установи, че въпреки профила на социалната услуга и обстоятелството, че защитените жилища са разположени на втори и трети етаж, в сградата не е изграден асансьор за трудноподвижни лица.

7. При проверка в ДПЛУИ – селище „Качулка“, с. Бяла, община Сливен, екипът на НПМ получи сигнал от лице, ползващо социалната услуга, за насилие върху нея, извършено от служител. В тази връзка и на основание чл. 19, ал. 1, т. 13 от Закона за омбудсмана данните бяха предоставени на главния прокурор на Република България, да разпорежи проверка по случая.

Становището на НПМ е, че отдалечеността на специализираната институция, негодната материалната база, големият брой потребители и недостатъчният специализиран персонал възпрепятстват предоставянето на качествени социални услуги. Това неминуемо води до влошаване на психосоциалния климат и до липса на доверие между служителите и ползвателите на социалната услуга.

Екипът на НПМ смята, че компетентните органи следва да предприемат спешни мерки в краткосрочен план за намаляване капацитета на институцията и в тази връзка се обърна към изпълнителния директор на АСП с предложение да се изготви план за спешно извеждане на част от потребителите от дома, като им се предостави качествена и подходяща социална услуга, съобразена с индивидуалните им потребности.